

Broj 64

svibanj 2018.

FINANCIRANJE MIKRO, MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA: OTVORENA PITANJA

Sažetak

Tržište korporativnih kredita se oporavlja unatoč pauzi 2017. zbog krize u Agrokoru. Može se očekivati da će vrijednost novoodobrenih kredita 2018. biti značajno veća nego 2017. i ponovo prijeći 60 milijardi kuna uz relaksirane kreditne uvjete i relativno niske kamatne stope. 40%-50% volumena novih kredita odnosi se na kreditiranje mikro, malih i srednjih poduzeća. HAMAG BICRO i HBOR igraju značajnu ulogu na tržištu kroz kreditne i garantne sheme. Međutim, u nedostatku cjelovitih cost-benefit analiza i analiza efikasnosti tržišta kredita i kapitala te procjena učinaka državnih poticaja nije moguće utvrditi odnose društvenih troškova i koristi i prilagođavati mjere. To se osobito odnosi na izravne (bespovratne) poticaje i operativnu potporu poduzetničkoj infrastrukturi (zone, inkubatori i sl.). Oni su premalo vezani uz razvoj novih poslovnih modela i nematerijalne imovine u sferi novih tehnologija. Sustav poticaja do sada nije uspio utjecati na inovativnost hrvatskog gospodarstva. Tržište vlasničkog kapitala i dalje predstavlja usko grlo koje usporava prirodni ciklus rasta poduzeća. Iskorake treba tražiti u usklađivanju strategije cjelovitog razvoja svih segmenata tržišta kapitala s prirodnim potrebama financiranja rasta poduzeća u svim životnim fazama.

Mišljenja i rezultati koji se iznose i prikazuju u ovom dokumentu ne predstavljaju službena stajališta Hrvatske udruge banaka. Analizu je pripremila Arhivanalitika za Hrvatsku udругu banaka, uz pomoć Ivice Brkljače, Milana Deskara Škrbića i Dražena Nikolića.

Sadržaj

SAŽETAK	1
UVOD	3
FINANCIRANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA PUTEM TRŽIŠTA KREDITA	6
FINANCIJSKE SCHEME POTICANJA MIKRO, MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA	16
MINISTARSTVO GOSPODARSTVA, PODUZETNIŠTVA I OBRTA	17
HAMAG-BICRO	19
<i>Zajmovi</i>	20
<i>Jamstva</i>	20
<i>Bespovratne potpore</i>	22
HBOR	23
<i>Kredit i garancije</i>	24
PRIVATNA INICIJATIVA: ZSE PROGRESS I FUNDERBEAM	26
OPERATIVNI POTICAJI: PODUZETNIČKE ZONE, INKUBATORI I SLIČNE INICIJATIVE .	27
POTPORNE PODUZETNIČKE INSTITUCIJE	30
ZAKLJUČNA RASPRAVA	32
LITERATURA	35
DODATAK A: PRIKAZ ODABRANIH HBOR-OVIH PROGRAMA NAMIJENJENIH MSP .	38
DODATAK B: SPISAK PROGRAMA I ZAKONA	39
DODATAK C: PODUZETNIČKE ZONE PREDVIĐENE PROSTORNIM PLANOVIMA U RH – BROJ I POVRŠINA U HEKTARIMA	42

UVOD

Pred tri godine Hrvatska se nalazila na početku izlaska iz šestogodišnje recesije. Oporavak nije bio praćen rastom kredita. Omjer loših kredita (engl. non-performing loan ratio, NPLR) dostigao je povijesni maksimum od oko 17,3%. NPL omjer u korporativnom kreditnom portfelju dostigao je 35,5% unatoč već podmaklim predstečajnim nagodbama.

U stručnoj i široj javnosti proširile su se različite interpretacije o uzrocima oporavka bez kredita. Prema jednom gledanju - raširenom među kreatorima politike, u dijelu struke i široj javnosti - problem se nalazio na strani ponude. Visoke kamatne stope i nepovoljni uvjeti pristupa kreditima otežavali su kreditiranje i rast. Oštrica kritike upućivana je i prema HNB-u zbog navodno restriktivne monetarne politike. Na tragu takve dijagnoze vlada je razvila niz poticajnih programa čiji su se izvori financiranja proširili nakon ulaska u EU zbog olakšanog pristupa europskim izvorima sredstava.

Prema drugom gledanju - raširenom u dijelu stručne javnosti i među bankarima - problem se prvenstveno nalazio na strani potražnje i u institucionalnom okviru. Nekoliko godina prije početka oporavka u bankarskom je sustavu bilo dovoljno likvidnosti koja se međutim nije transformirala u nove kredite. Među uočenim ograničenjima na strani potražnje istican je izostanak kvalitetnih projekata te pouzdanih financijskih i poslovnih podataka. Među institucionalnim ograničenjima najčešće je spominjana slabost pravosuđa i poreznog sustava u kreiranju poticaja za brzo rješavanje i restrukturiranje duga. Dva različita gledanja ipak su konvergirala u pogledu ideje o nužnosti javne intervencije u dijelu preuzimanja kreditnog rizika plasmana mikro, malim i srednjim poduzećima (MSP).

U HUB Analizama br. [50](#) i [55](#) iz prosinca 2014. i veljače 2016. ekonometrijskim je modeliranjem utvrđeno da se dobra poduzeća više ne suočavaju s kreditnim ograničenjima. [Analiza br. 52](#) iz srpnja 2015. potvrdila je da je na djelu oporavak koji je vođen rastom u sektoru malih i srednjih poduzeća. U toj analizi su prikazane uobičajene tržišne pogreške koje se javljaju vezano uz vlasničko financiranje MSP u fazi rasta. Identificirana je tzv. *investicijska rupa* - izostanak financijskih posrednika koji osiguravaju vlasničko financiranje reda veličine između 2 i 20 milijuna kuna. Opisan je i način funkcioniranja fondova za gospodarsku suradnju (tzv. FGS-ova) čija su 22 projekta u tom trenutku imala prosječnu vrijednost kapitalnih ulaganja od 41 milijun kuna, što je relativno visok prag. Manja ulaganja prepuštena su kreditnom financiranju i spontanom rastu kapitala.

Do sredine 2016. počela se materijalizirati odgođena veza između oporavka gospodarske aktivnosti i kredita poduzećima ([HUB Analiza br. 57](#)). Veza između kredita i rasta učvršćena je do kraja te godine ([HUB Analiza br. 58](#)). Međutim, kronični su problemi ostali. Povezani su s tri stvari: **prvo, uz visoke rizike** izazvane, između ostaloga, slabim i nestabilnim institucionalnim okvirom koji uređuje rješavanje prezaduženosti; **drugo, problemi su vezani uz troškove regulacije** koja nije

Oporavak kredita poduzećima je na početku izlaska iz krize zaostajao za ukupnim gospodarskim oporavkom, no kreditni oporavak je uhvatio zamah do 2016.

Tempo rasta kredita ostao je razmjerno spor zbog strukturnih slabosti korporativnog sektora - nedostatka kolaterala i kapitala, napose u dijelu mikro, malih i srednjih poduzeća.

posve ujednačena s regulacijom u euro području i treće, problemi su vezani uz poteškoće u **pristupu poduzeća vlasničkom kapitalu**. Taj problem se odnosi na sve segmente korporativnog sektora segmentiranog prema veličini; od najvećih i srednjih poduzeća koja su ograničena nerazvijenim tržištem kapitala, preko manjih srednjih i malih poduzeća te startupova koji su ograničeni slabim fondovima rizičnog i venture kapitala (i gotovo potpunim izostankom interesa većih inozemnih fondova tog tipa)¹, do mikro i malih poduzeća koja su ograničena slabom infrastrukturom mikro-kreditiranja, nedovoljno aktivnim i koordiniranim poslovnim anđelima te drugim uobičajenim ograničenjima. U ta ograničenja ubraja se i pristup pouzdanim podacima o poslovanju poduzeća koja nemaju obavezu revizije financijskih izvještaja i adekvatne interne standarde operativnog poslovnog izvještavanja.

U protekle gotovo dvije godine (od sredine 2016. do početka 2018.) potvrdilo se očekivanje da će kreditni oporavak u ovom kreditnom ciklusu biti sporiji nego u prethodnom prije Velike recesije 2008./09. Uz ranije spomenuta ograničenja razlozi sporijeg kreditnog oporavka objašnjavaju se činjenicom da se rast više ne može temeljiti na graditeljstvu i nekretninskim poslovima koji obiluju kreditno prihvatljivim kolateralima. Rast više ne dolazi ni iz sektora najvećih poduzeća. Agrokor je eklatantan primjer prezadužene velike kompanije čija je kriza, pokazuje ova analiza, dodatno usporila oporavak kredita. U ovom ciklusu rast najviše proistječe iz sektora mikro, malih i srednjih poduzeća (MSP) koja su u prosjeku rizičnija, imaju relativno malo vlastitog kapitala i teško pronalaze adekvatne kolaterale što može predstavljati ograničenje za sveukupan rast gospodarstva.

Dakle, dobra je vijest da je gospodarski oporavak sada *kapilarniji* i zdraviji nego u ciklusu prije Velike recesije². [Analiza Arhivanalitike \(Ekonomskog laba\)](#) na temelju podataka iz financijskih izvještaja za 2016. godinu pokazala je da u grupi poduzeća s godišnjim prihodom između 40 i 100 milijuna kuna postoji 250 brzo rastućih izvoznih poduzeća, dok u skupini s godišnjim prihodom između 2 i 40 milijuna kuna postoji čak 1730 rastućih malih izvoznika. Uz to, banke prodaju starije nenaplative korporativne plasmane čime se oslobađa kapital i raste apetit za rizikom, dok se omjer loših kredita smanjuje. NPL omjer je u korporativnom segmentu smanjen sa spomenutih 35,5% na podnošljivijih 22,3% potkraj 2017.

Međutim, ne treba očekivati da će spontani razvojni proces razriješiti sve probleme i osigurati optimalan pristup vanjskim izvorima financiranja. Gospodarski oporavak i dalje je spor u usporedbi s drugim zemljama srednje i istočne Europe. Stopa rasta realnog BDP-a ne uspijeva uvjerljivije prijeći prag od 3% na godinu što se dijelom može objasniti spomenutim ograničenjima rasta MSP-a.

Stoga je cilj ove analize rasvijetliti problem iz različitih kutova i služiti kao podloga za javnu raspravu o ograničenjima rasta MSP-a i o tome kako ih otkloniti.

¹ Pri čemu treba istaknuti da su pojedini start-upovi uspijevali privući znatnije iznose stranih ulaganja (npr. Rimac automobili, Bellabeat, Farmeron itd.)

² Ovom zaključku svakako doprinosi i mnogo odgovornija fiskalna politika nego prije Velike recesije.

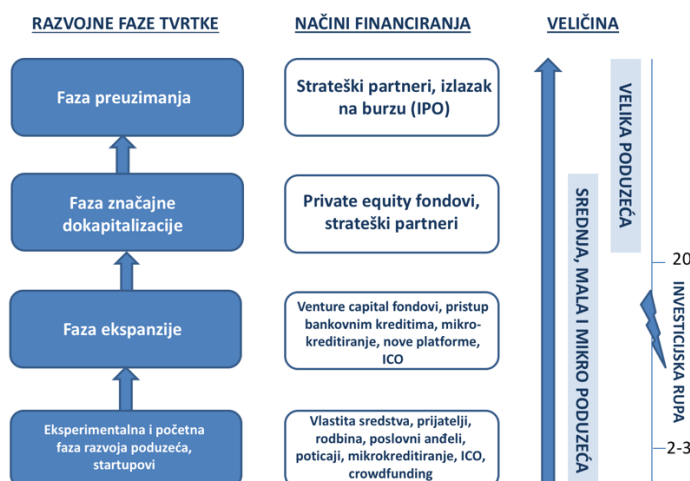
U Hrvatskoj trenutačno postoje brojne parcijalne inicijative, od izravnih državnih potpora koje postoje na svim razinama vlasti i koje su velikim dijelom financirane iz EU fondova. Postoji i vrlo razgranata mreža mjera za poticanje inovacija i poduzetništva - od poduzetničkih zona preko tehnoloških parkova do poduzetničkih inkubatora. HAMAG BICRO se razvio u respektabilnu agenciju za garantiranje i kreditiranje u segmentu MSP, a nezaobilazna je uloga i razvojne banke HBOR-a.

U Hrvatskoj postoje mnoge parcijalne inicijative, ali ne postoji cjelovita politika poticanja rasta poduzeća u svim fazama razvoja.

Poslovne banke u pristupu MSP segmentu osim s HBOR-om surađuju i s inozemnim pružateljima usluga razvojnog financiranja kao što su EBRD i regionalni fond EFSE (engl. [European Fund for South-East Europe](#)). Međutim, ranije spomenuti FGS-ovi nisu opravdali očekivanja kreatora politike i stručne javnosti. Unatoč tome, privatni sektor je u međuvremenu počeo pronalaziti nove modele financijske participacije u rastu mladih kompanija. Na primjer, Zagrebačka burza je predstavila projekt [Progress](#) - novu kotaciju za mala i srednja poduzeća, a hrvatski investitori počeli su koristiti estonsku platformu Funderbeam zasnovanu na blockchain tehnologiji za financiranje dokapitalizacija malih poduzeća i startupova.

Opisani naponi međutim nisu povezani u jedinstvenu cjelinu koja bi mogla proizvesti sinergijske učinke. Nema cjelovitog sagledavanja problema kroz prožimajući dijalog vladinog i privatnog sektora i nema dovoljno analiza učinaka koje bi pokazale u kojem smjeru treba modificirati politike i mjere. Uska grla nisu nedvosmisleno identificirana i nema cjelovite vizije potpore razvitku poduzeća koja bi pokrila sve bitne faze, od pokretanja poduzetništva i mikrokreditiranja, do razvitka «velikog» tržišta kapitala kroz IPO-ove. Nedovoljno se znade i o specifičnostima digitalne ekonomije - razvoju poslovanja zasnovanog na blockchainu i ICO-ovima (engl. Initial Coin Offerings)³:

Slika 1. Sveobuhvatni razvojno-financijski ciklus korporacija

Izvor: Marović, 2012; prilagodila Arhivanalitika

³ Prave potencijale ICO-ova za sada nije moguće predvidjeti. Najveći ICO-ovi u svijetu do sada su procijenjeni na oko 200 milijuna USD, no glavnina transakcija kreće se do desetak milijuna dolara.

U nastavku se u prvom poglavlju prikazuje recentni razvoj na tržištu bankarskih kredita. Drugo poglavlje sadrži prikaz financijskih poticajnih shema koje su vezane uz Ministarstvo gospodarstva, HAMAG BICRO i HBOR. Treće poglavlje prikazuje inicijative vezane uz poduzetničke zone, tehnološke parkove i inkubatore, a četvrto, zaključno poglavlje, sadrži raspravu o aktualnom stanju politika i mjera poticanja razvoja poduzeća. Svrha je usmjeriti javnu raspravu prema integralnom pristupu rješavanju tog problema.

FINANCIRANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA PUTEM TRŽIŠTA KREDITA

Statistika HNB-a omogućava segmentaciju kreditnih plasmana prema veličini poduzeća sukladno Zakonu o računovodstvu (NN 78/15, 134/15). U tablici 1 prikazana su stanja kredita mikro i malim, srednjim i velikim poduzećima 2012.-2017.⁴

Mikro i mala poduzeća čine gotovo polovicu tržišta kredita i taj segment je izrazito rizičan.

Prvo treba uočiti važnost mikro i malih poduzetnika na tržištu kredita: njihov se udjel kreće između 40% i 50%. Drugo, riječ je o iznimno rizičnom segmentu: NPL omjer je približno dvostruko veći nego u segmentu srednjih i velikih tvrtki.

Tablica 1. Kreditni plasmani poduzećima prema segmentima 2012.-2017.

	Mikro i Mali	Udjel M&M	Srednji	Veliki	Nepoznato	Ukupno
Kreditni plasmani ukupno						
31.12.2012	45.758.320.565	47,4%	22.832.637.768	27.712.896.087	266.789.688	96.570.644.107
31.12.2013	46.455.599.689	48,6%	20.671.722.714	28.195.791.370	249.377.759	95.572.491.532
31.12.2014	44.728.181.718	48,6%	21.011.645.252	26.037.425.652	248.269.103	92.025.521.725
31.12.2015	42.480.692.352	48,7%	19.809.953.069	24.642.583.984	298.218.116	87.231.447.522
31.12.2016	39.218.288.058	46,1%	20.029.410.847	25.461.438.635	326.002.457	85.035.139.998
31.12.2017	35.061.038.585	42,0%	19.285.687.824	28.317.603.884	877.647.665	83.541.977.958
Loši kreditni plasmani ukupno						
31.12.2012	19.212.659.518		5.623.907.897	4.050.912.696	130.333.664	29.017.813.775
31.12.2013	19.480.883.477		5.599.417.643	5.705.082.217	108.551.382	30.893.934.719
31.12.2014	20.885.076.869		6.551.154.940	4.744.619.590	110.968.801	32.291.820.200
31.12.2015	20.019.417.181		5.396.882.872	4.941.453.419	134.525.790	30.492.279.263
31.12.2016	16.322.145.292		3.954.774.322	3.459.781.514	135.430.445	23.872.131.573
31.12.2017	10.631.411.937		2.771.570.804	4.701.503.637	156.396.684	18.260.883.062
Omjer loših kredita						
31.12.2012	42,0%		24,6%	14,6%	48,9%	30,0%
31.12.2013	41,9%		27,1%	20,2%	43,5%	32,3%
31.12.2014	46,7%		31,2%	18,2%	44,7%	35,1%
31.12.2015	47,1%		27,2%	20,1%	45,1%	35,0%
31.12.2016	41,6%		19,7%	13,6%	41,5%	28,1%
31.12.2017	30,3%		14,4%	16,6%	17,8%	21,9%
Novoodobreni krediti ukupno						
31.12.2012	20.050.324.594		14.753.058.746	26.510.905.668	40.000.848	61.354.289.856
31.12.2013	22.915.133.987		10.595.907.338	22.940.138.241	44.288.960	56.495.468.526
31.12.2014	25.654.542.535		9.472.724.389	18.701.085.287	67.554.668	53.895.906.880
31.12.2015	25.369.077.445		10.366.844.946	22.284.371.210	119.640.093	58.139.933.694
31.12.2016	24.287.892.575		13.522.543.685	29.539.895.184	151.990.699	67.502.322.143
31.12.2017	21.333.445.058		12.754.280.050	24.660.767.026	696.484.614	59.444.976.748

Izvor: HNB

⁴ Poduzetnik se klasificira u skupinu u kojoj zadovoljava barem 2 od 3 kriterija. Kriteriji za mikro-poduzetnike su aktiva do 2,6 milijuna kuna, prihod do 5,2 milijuna kuna i prosječan broj zaposlenih u toku godine do 10. Mali poduzetnici su oni koji nisu mikro-poduzetnici, aktiva im je do 30 milijuna kuna, prihod do 60 milijuna, a prosječan broj zaposlenih u toku godine do 50. Srednji nisu mali i granice su im 150 odnosno 300 milijuna te 250 radnika, a veliki su svi ostali.

Treba primijetiti da se stanja kredita kod mikro i malih te srednjih u zadnje vrijeme smanjuju. Kod velikih poduzeća rastu, no zbog toga ne treba izvoditi dalekosežne zaključke. Naime, banke od 2015. intenzivno prodaju loše korporativne plasmane pa stanja kredita nisu pouzdan indikator. U segmentu mikro i malih poduzeća, gdje je udjel loših kredita bio relativno veći nego u drugim segmentima, udjel prodaja kredita također je relativno veći. (U toku tri godine (2015.-2017.) prodano je potraživanja bruto knjigovodstvene vrijednosti 17,1 milijarda kuna, od čega se 12,4 milijarde ili gotovo tri četvrtine odnosi na prodaje korporativnih plasmana).

Zbog toga treba gledati iznose novoodobrenih kredita (u dnu tablice 1). Njihov ukupan iznos zabilježio je uzlet 2015. i 2016., dok je kod mikro i malih poduzeća rast započeo dvije godine ranije i prethodio gospodarskom oporavku. To je još jedna potvrda važnosti mikro i malih poduzeća za tempo aktualnog gospodarskog oporavka. Međutim, pažnju privlači podatak da je ukupan iznos novoodobrenih kredita zabilježio pad u toku 2017., pri čemu je u segmentu mikro i malih poduzeća usporavanje tempa novih kredita zabilježeno godinu dana ranije. Postavlja se pitanje zašto tempo odobravanja kredita mikro i malim poduzećima usporava u fazi gospodarskoga oporavka?

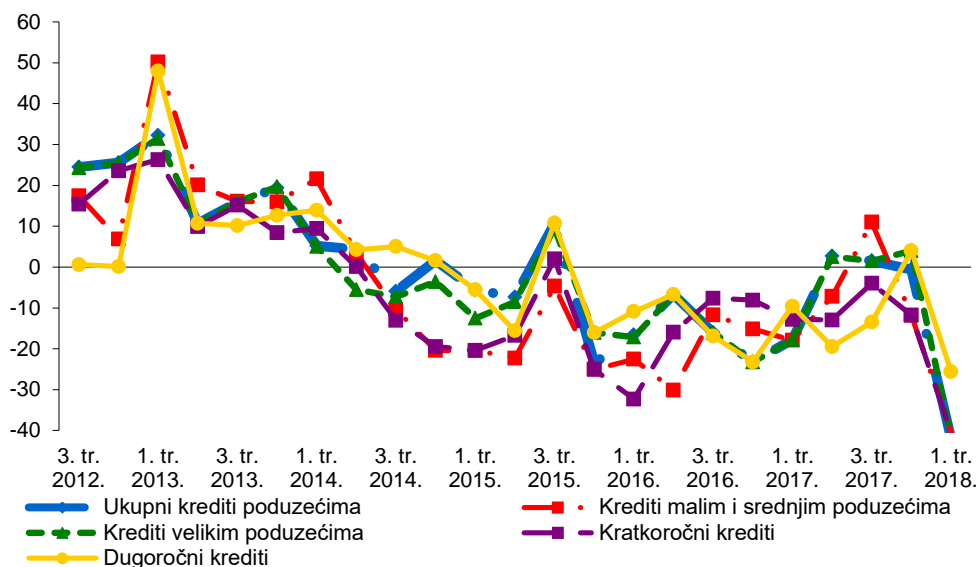
Prvo moguće objašnjenje je kriza u Agrokoru. Koncentrično širenje krize na mrežu dobavljača, od kojih su mnogi mikro i mali, moglo je dovesti do promjene percepcije rizika i zaoštavanja kreditnih uvjeta. Širenje krize u Agrokoru, barem u teoriji, može objasniti i prethodne učinke u sektoru mikro i malih poduzeća ako pretpostavimo da se takva poduzeća zbog slabe kapitalizacije ranije počinju promatrati kao rizičnija od strane kreditora. Osnovu za tu tvrdnju pruža i nalaz s početka krize (2009.-2011.) koji je pokazao da su manja poduzeća početnom negativnom šoku krize bila izložena dulje od srednjih i velikih poduzeća (Arhivanalitika, 2014, 2016).

Relevantnost ovog objašnjenja može se testirati uz pomoć anketnih rezultata. HNB kvartalno provodi anketu među visokopozicioniranim bankovnim službenicima zaduženima za kreditiranje. Anketa je o standardima i uvjetima kreditiranja te o kretanju očekivane potražnje za kreditima.

Rezultati ankete (slika 2) pokazuju da je zaoštavanje kreditnih uvjeta trajalo do početka 2014. Tada je započelo razdoblje relaksacije kreditnih uvjeta koje je trajalo do 2017. U toku 2017. ponovo je došlo do zaoštavanja kreditnih uvjeta, ali je zaoštavanje bilo veoma blago. Na slici se vidi da su kreditni uvjeti za mala i srednja poduzeća (crvena linija) zaoštreni samo jednom, i to u trećem tromjesečju 2017. Nakon toga, početkom 2018. dolazi do najveće relaksacije kreditnih uvjeta otkad se provodi mjerenje. To upućuje da je 2017. bila samo kratka pauza: u toku ove godine slijedi oporavak tempa kreditiranja ako pođemo od pretpostavke da će se očekivanja bankara ostvariti.

U 2017. je došlo do usporavanja tempa rasta novoodobrenih kredita poduzećima, što se jednim dijelom može promatrati kao posljedica krize u Agrokoru.

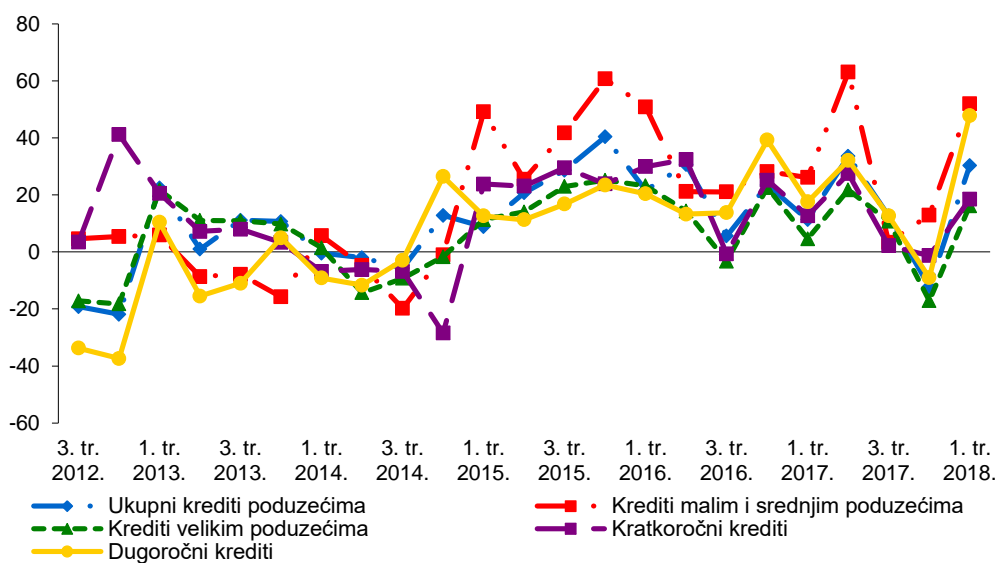
Slika 2. Promjena standarda odobravanja kredita (+ = zaoštavanje; - = relaksacija)

Izvor: HNB, Anкета o kreditnoj aktivnosti banaka za prvo tromjesečje 2018.

Nije lako razlučiti čimbenike koji djeluju na strani ponude od čimbenika koji djeluju na strani potražnje za kreditima. Slika 3 pokazuje da se prema tumačenju bankara i potražnja znatno smanjila u drugoj polovici 2017. Međutim, početkom ove godine i potražnja je zabilježila snažan oporavak.

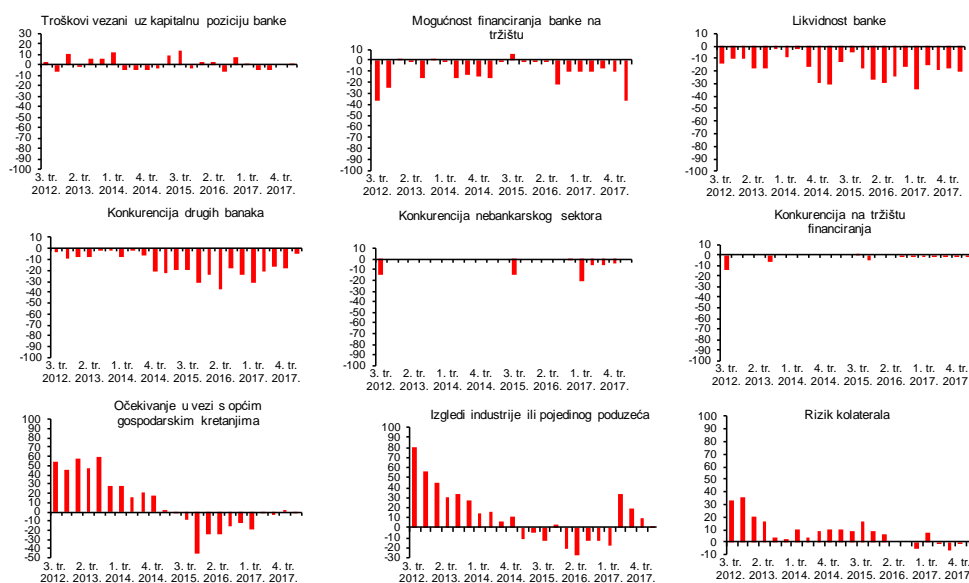
Slika 3. Percepcija promjene potražnje (+ = povećanje; - = smanjenje)

Izvor: HNB, Anкета o kreditnoj aktivnosti banaka za prvo tromjesečje 2018.

Slika 4 pokazuje da su u toku 2017., dakle nakon izbijanja krize u Agrokoru, doista nestala pozitivna očekivanja u pogledu gospodarskoga oporavka. Percepcija izgleda industrija i pojedinih poduzeća jako je pogoršana nakon vidnog poboljšanja 2015. i 2016. Drugi utjecaji, poput konkurencije, troškova kapitala i rizika kolaterala, nisu se bitno mijenjali i ne mogu objasniti nastalu promjenu. I uvjeti u pogledu likvidnosti su cijelo vrijeme bili relaksirani. Uvjeti financiranja samih banaka u međuvremenu su dodatno poboljšani. Stoga se značajan dio negativnih promjena tempa kreditiranja 2017. u usporedbi s prethodnim godinama može objasniti krizom u Agrokoru.

Slika 4. Činitelji koji su utjecali na standarde odobravanja kredita malim i srednjim poduzećima

Izvor: HNB, Anкета o kreditnoj aktivnosti banaka za prvo tromjesečje 2018.

Iz ovih se podataka ipak ne može izvesti zaključak da se cjelokupna promjena tempa kreditiranja može objasniti krizom u Agrokoru. Podaci ne objašnjavaju zašto je došlo do usporavanja tempa odobravanja novih kredita mikro i malim poduzećima već 2015.-2016. Prema podacima iz tablice 1, maksimalan je iznos novoodobrenih kredita dostignut još 2014. i 2015. Osim hipoteze anticipacije učinaka krize u Agrokoru godinu dana ranije, moguće je da su i ranije spominjana ograničenja - nedostatak kvalitetnih podataka, kapitala i kolaterala - počela djelovati već 2016. U prilog ovoj tezi valja istaknuti kako ovaj kreditni ciklus nije obilježen rastom graditeljstva i nekretninskog biznisa. Ti sektori inače osiguravaju prihvatljive kolaterale pa procjena rizika u većoj mjeri nego ranije sada zavisi o procjeni kakvoće i perspektive poslovanja, što je veoma teško kod kolebljivih i u prosjeku kapitalno slabijih MSP.

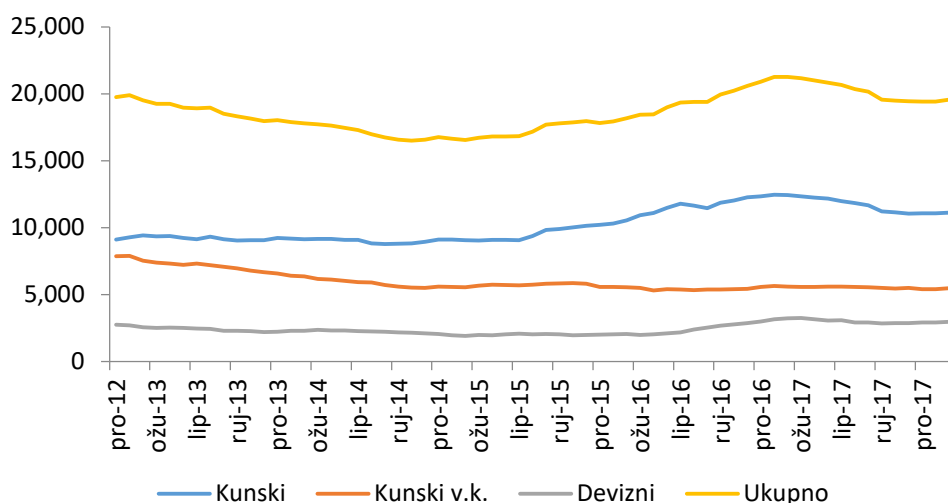
Kreditni oporavak je počeo 2015., ali je 2016. i 2017. došlo do usporavanja.

Prema podacima statistike kamatnih stopa, kreditni oporavak je bio snažan sve do kraja 2016.

Opisana dinamika kredita na prvi pogled nije logično usklađena s kretanjem kamatnih stopa koje su stalno padale u promatranom razdoblju (ako se samo to uzme u obzir očekivao bi se rast potražnje). Međutim, otkako je usklađena s metodološkim standardima Europske središnje banke, HNB-ova statistika kamatnih stopa omogućava uparivanje podataka o kamatnim stopama i novoodobrenim kreditima prema vrstama kredita za tri različite visine kredita - za male kredite do 2 milijuna kuna, srednje kredite od 2 do 7,5 milijuna kuna i za velike kredite iznad 7,5 milijuna kuna (milijun eura). Visine kredita ne treba brkati s veličinama poduzeća. Neka mala poduzeća će ponekad podići i veliki kredit i obratno. Unatoč toj nepodudarnosti, uvid u strukturu novoodobrenih kredita po visini pružit će detaljniji uvid u funkcioniranje tržišta kredita.

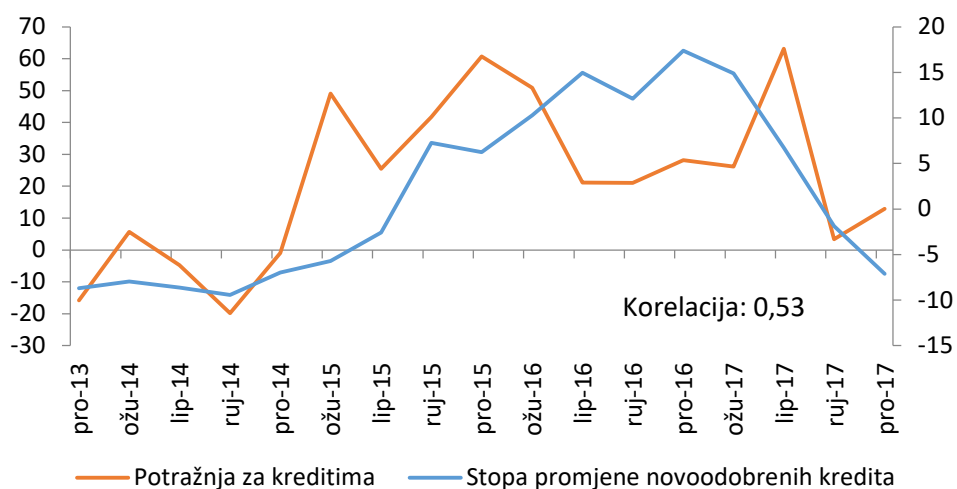
Kretanje ukupnih kredita pojedinačne vrijednosti do 7,5 milijuna kuna pokazuje da se iznos novoodobrenih kredita smanjivao do 2015. godine. Zatim je u prvoj godini gospodarskog rasta nakon duge krize došlo do promjene trenda (slika 5). Podatak je zanimljiv, budući da rezultati *Ankete o kreditnoj aktivnosti banaka* pokazuju da je u toj godini također zabilježena i promjena trenda u potražnji za kreditima malim i srednjim poduzećima (slika 4). Zbog toga je na slici 6 prikazana usporedba stope promjene (y-o-y) novoodobrenih kredita i promjene potražnje prema Anketi o kreditnoj aktivnosti banaka. Korelacija ponude i potražnje je očigledna, što znači da je potvrđeno znatno usporavanje tempa kreditiranja 2017. (hipoteza Agrokora). Međutim, ova statistika ne potvrđuje da je do usporavanja došlo ranije.: *u segmentu kredita do 7,5 milijuna kuna odnosno milijun eura tempo kreditiranja se kontinuirano ubrzavao sve do kraja 2016. - ne vidi se ranije usporavanje kredita mikro i malim poduzećima.*

Slika 5: Dvanaestomjesečni zbroj iznosa novoodobrenih kredita prema valuti u milijunima kuna

Izvor : HNB

Slika 6: Potražnja za kreditima MSP (lijevo) i stopa promjene ukupnih kredita do 7,5 milijuna kuna (desno)

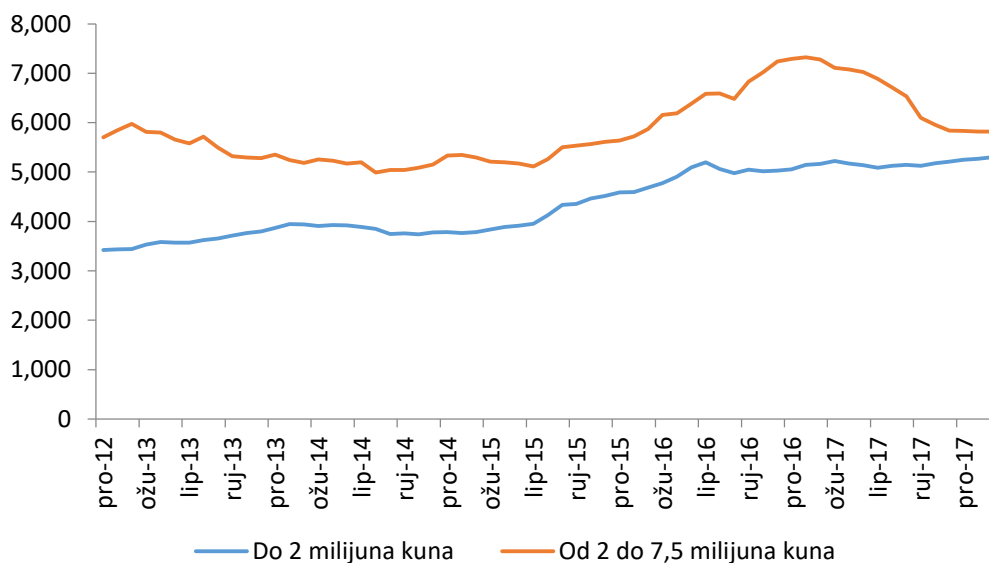

Izvor : HNB

Ubrzanje rasta kredita do 2017. najvećim je dijelom bilo potaknuto rastom kunskog kreditiranja koje je doseglo vrhunac 2016. Te godine je odobreno 12,3 milijardi kuna novih kunskih kredita (naspram 5,5 milijardi kunskih kredita s valutnom klauzulom i 2,9 milijardi kuna deviznih kredita).

Detaljniji pogled na kretanje dominantne kategorije kunskih kredita pokazuje da je pad kredita najvećim dijelom posljedica manjeg iznosa novoodobrenih kredita veće vrijednosti, od 2 do 7,5 milijuna kuna, dok su manji krediti do 2 milijuna kuna zadržali relativno stabilan trend (Slika 7).

Slika 7: Kunski krediti prema iznosu kredita u milijunima kuna

Mali krediti do 2 milijuna kuna bilježe neprekinut rast, a početkom 2018. dolazi do novog značajnijeg oporavka kreditiranja u segmentu velikih kredita iznad 7,5 milijuna kuna.

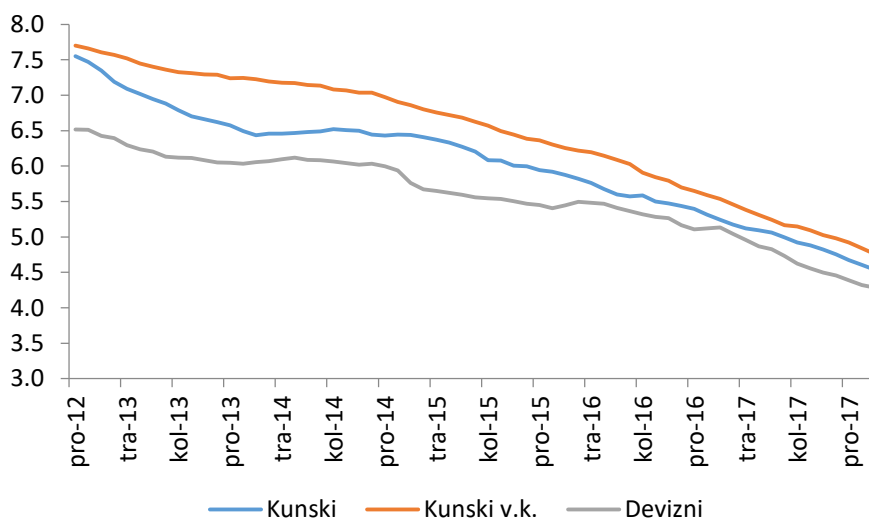
Za segment velikih kredita iznad milijun eura vrijedi isti zaključak: 2017. je donijela usporavanje, velikim dijelom zbog vanjskog šoka izazvanog slučajem Agrokor.

Prema tome, segment najmanjih kredita pojedinačne vrijednosti do 2 milijuna kuna ostao je neokrznut krizom u koncernu i nastavio rast i prema ranije uspostavljenom trendu. Znači da kreditno tržište funkcionira u smislu ispravne detekcije rizika odnosno razlikovanja rizika i perspektiva pojedinih tržišnih segmenata. Drugim riječima, nema vidljivih ograničenja na strani ponude kredita (o tome svjedoči i lakoća nagle promjene na tržištu početkom ove godine). To se potvrđuje i kroz podatak da je početkom 2018., nakon jenjavanja krize Agrokor došlo do snažnog oporavka kreditiranja. U segmentu velikih kredita iznad milijun eura u prva dva mjeseca 2018. u odnosu na prva dva mjeseca 2017. došlo je do snažnog oporavka. Rast je nastavljen i u segmentu kredita do 2 milijuna kuna. Ukupna ponuda (novoodobrenih) kredita poduzećima u prva dva mjeseca 2018. u odnosu na prva dva mjeseca 2017. je rasla što je u skladu s podacima o kreditnim uvjetima i potražnji iz Ankete HNB-a za prvo tromjesečje ove godine.⁵

Jedan od temeljnih faktora koji utječe na potražnju za kreditima je cijena kredita - kamatna stopa. Slika 8 pokazuje da su prosječne kamatne stope na kredite do 2 milijuna kuna od 2012. godine značajno smanjene u svim kategorijama kredita. Na primjer, prosječna kamatna stopa na kunske kredite, što je dominantna vrsta kredita, u prosincu 2012. godine iznosila je 7,5%, a na kraju veljače 2018. godine 4,45%. Treba primijetiti i da se *spread* između kamatnih stopa na kunske i devizne kredite značajno smanjio, sa 103 na 25 baznih bodova, što je povećalo atraktivnost kunskih kredita (iako se u toku 2018. vidi pomak prema kreditima s valutnom klauzulom).

Ukupno tržište korporativnih kredita bez revolving kredita i prekoračenja u siječnju i veljači 2018. raslo je po stopi od 28% u odnosu na prva dva mjeseca 2017.

Slika 8: Prosječne kamatne stope na kredite do 2 milijuna kuna prema valuti

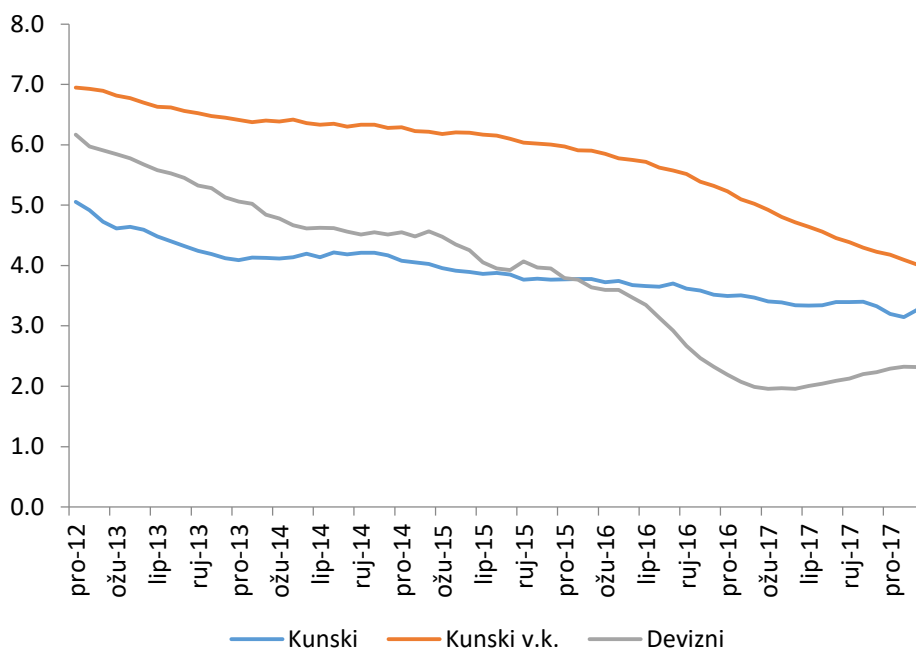
⁵ Izračun bez revolving kredita i prekoračenja po transakcijskim računima.

Izvor : HNB

Kamatne stope na kredite do 2 do 7,5 milijuna kuna također su značajno smanjene u promatranom razdoblju, ali su se ipak ponašale različito u usporedbi s kamatnim stopama na manje iznose kredita. Prosječne kamatne stope na kunske kredite su od prosinca 2012. godine smanjene s 5% na 3,3%. Pad prosječnih kamatnih stopa na eurske kredite pao je jače od kamatnih stopa na kunske kredite pa je njihov *spread* postao negativan. To znači da su trenutačno devizni krediti u ovoj kategoriji kredita povoljniji od kunskih (slika 9).

Zabilježen je snažan pad kamatnih stopa što će još neko vrijeme pogodovati oporavku korporativnog kreditiranja.

Slika 9: Prosječne kamatne stope na kredite od 2 do 7,5 milijuna kuna prema valuti

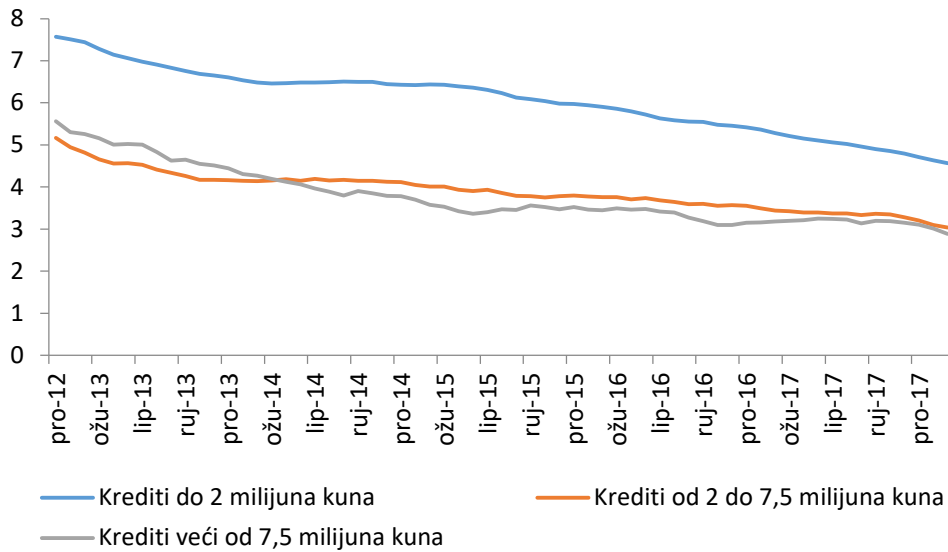

Izvor : HNB

Na kraju je zanimljivo promatrati i razlike u visini kamatnih stopa prema vrsti kredita i prema iznosu, što je prikazano na slikama 10-12.

U kategoriji kunskih kredita došlo je do značajnog smanjenja kamatnih stopa za sve kredite. Kamatna stope na kredite do 2 milijuna kuna smanjena je za 3 postotna boda (na 4,57%), kamatne stope od 2 do 7,5 milijuna kuna za 2,1 postotni bod (na 3,03%), a kamatne stope na kredite iznad 7,5 milijuna kuna za 2,7 postotnih bodova (na 2,88%). U posljednje vrijeme su se kamatne stope od 2 do 7,5 milijuna kuna ponovno približile onima iznad 7,5 milijuna kuna, dok su kamatne stope na najmanje kredite očekivano najveće zbog najvećih jediničnih troškova obrade s obzirom na volumen i s obzirom na veći rizik u tom segmentu.

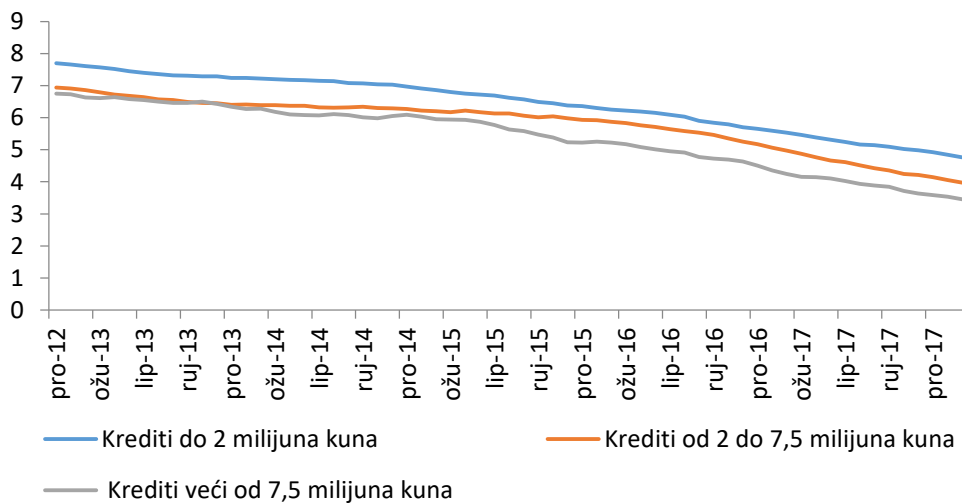
Slika 10: Dvanaestomjesečni prosjek kamatnih stopa na kunske kredite prema iznosu

Izvor: HNB

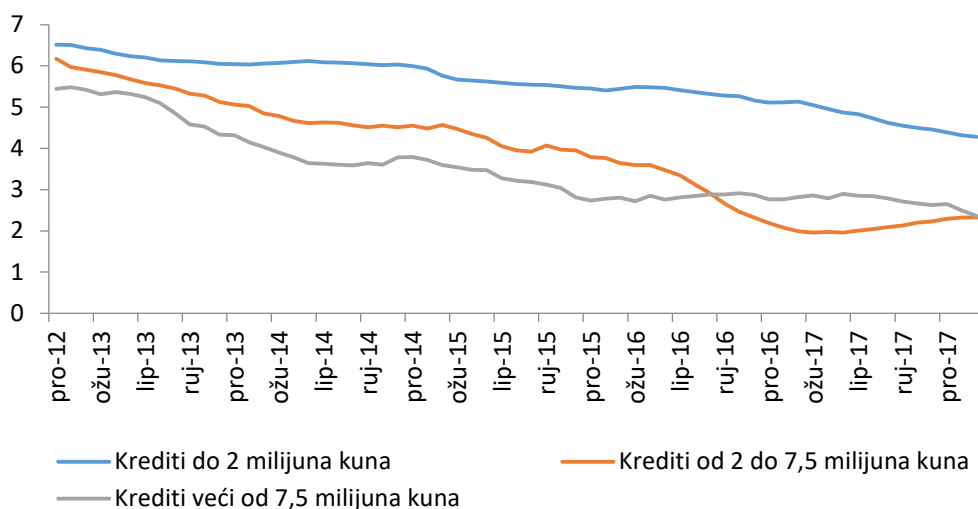
Kod kredita s valutnom klauzulom najveći pad kamatnih stopa zabilježen je kod kredita iznad 7,5 milijuna kuna (za 3,3 postotna boda na 3,46%). Kamatne stope na kredite do 2 milijuna kuna i na kredite od 2 do 7,5 milijuna kuna su smanjene za oko 3 postotna boda, a na kraju veljače 2018. godine nalazile su se na razinama od 4,76% i 3,98%. Ovdje je najmanje odstupanje kamatnih stopa na male kredite prema gore.

Slika 11: Dvanaestomjesečni prosjek kamatnih stopa na kunske kredite s valutnom klauzulom prema iznosu

Izvor: HNB

Slika 12: Dvanaestomjesečni prosjek kamatnih stopa na devizne kredite prema iznosu

Izvor: HNB

U posljednjoj kategoriji kredita, deviznim kreditima, došlo je do najvećega pada kamatnih stopa kod kredita od 2 do 7,5 milijuna kuna za 3,9 postotnih bodova (na 2,32%), što je ujedno i najveći zabilježeni pad kamatnih stopa. Kamatne stope na kredite do 2 milijuna kuna smanjene su za 2 postotna boda (na 4,28%), a kod kredita iznad 7,5 milijuna kuna za 3 postotna boda (na 2,36%).

Prema tome, tržište (novoodobrenih) kredita poduzećima u Hrvatskoj⁶ ima vrijednost od oko 60 milijardi kuna na godinu. Trenutno se nalazi u fazi rasta nakon svojevrsne pauze u toku 2017., što se uglavnom može objasniti krizom u Agrokoru. Daljnji rast se očekuje zbog znatnog smanjenja kamatnih stopa i omjera loših kredita koji je znatno smanjen i nalazi se u daljnjem padu uslijed gospodarskog oporavka i razvitka tržišta loših plasmana. Prodaje su omogućile oslobađanje kapitala banaka u cilju odobravanja novih kredita i vrlo vjerojatno pojačale apetite za rizik, što se reflektira u stalnom rastu najmanjih kredita do 2 milijuna kuna pojedinačne vrijednosti. Taj segment kreditnog tržišta nije bio ni okrnut krizom koncerna.

Otvoreno je pitanje je li ovakvo tržište kredita efikasno i može li se njegovo funkcioniranje poboljšati javnom intervencijom. O tome nema jasnih zaključaka. Općenito se smatra da očito veća rizičnost i znatno veći jedinični troškovi obrade kreditnih zahtjeva mikro i malih poduzeća opravdavaju intervenciju u taj kreditni segment. Ne može se isključiti da intervencije HBOR-a i HAMAG BICRO održavaju ponudu kredita u tom segmentu. Opravdanja za taj vid intervencije pronalaze se u stavu o tome da i mnogo razvijenija tržišta kapitala od hrvatskoga imaju problem s osiguranjem dovoljnog vlasničkog kapitala i/ili kolaterala za MSP u fazi ekspanzije. Informacijske asimetrije su velike i tržišta ih ne znaju sama riješiti. Zbog toga se u

Iako nije jasno koliko je tržište kredita efikasno i može li se njegovo funkcioniranje poboljšati intervencijom, općenito poznavanje informacijskih asimetrija i tržišnih nesavršenosti navodi kreatore politike na razvoj različitih shema poticaja.

⁶ Bez revolving kredita i prekoračenja.

Hrvatskoj već godinama razvijaju razne poticajne sheme i programi kojima se nastoji premostiti opisani financijsko-razvojni jaz u životu poduzeća. Jedno je istraživanje pokazalo da intervencije olakšavaju pristup kreditima u uvjetima recesije (Srhoj, Škrinjarić i Radas, 2018). U nastavku se raspravlja o shemama državne intervencije.

FINANCIJSKE SCHEME POTICANJA MIKRO, MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

U Hrvatskoj su se za poticanje razvoja mikro, malih i srednjih poduzeća (MSP) do ulaska u Europsku uniju koristila nacionalna proračunska sredstva te sredstva iz europskih pred-pristupnih programa pomoći. Ulaskom u EU, Hrvatskoj stoje na raspolaganju znatno veća sredstva iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova: [govorimo o 8 puta većim iznosima](#) od čega je oko milijardu eura namijenjeno razvoju poduzetničke infrastrukture i sličnim poticajima. U kontekstu raspoloživosti sredstava za razne vrste poticaja to predstavlja jednu od najvažnijih promjena odnosno prilika za razvoj sektora MSP u Hrvatskoj.

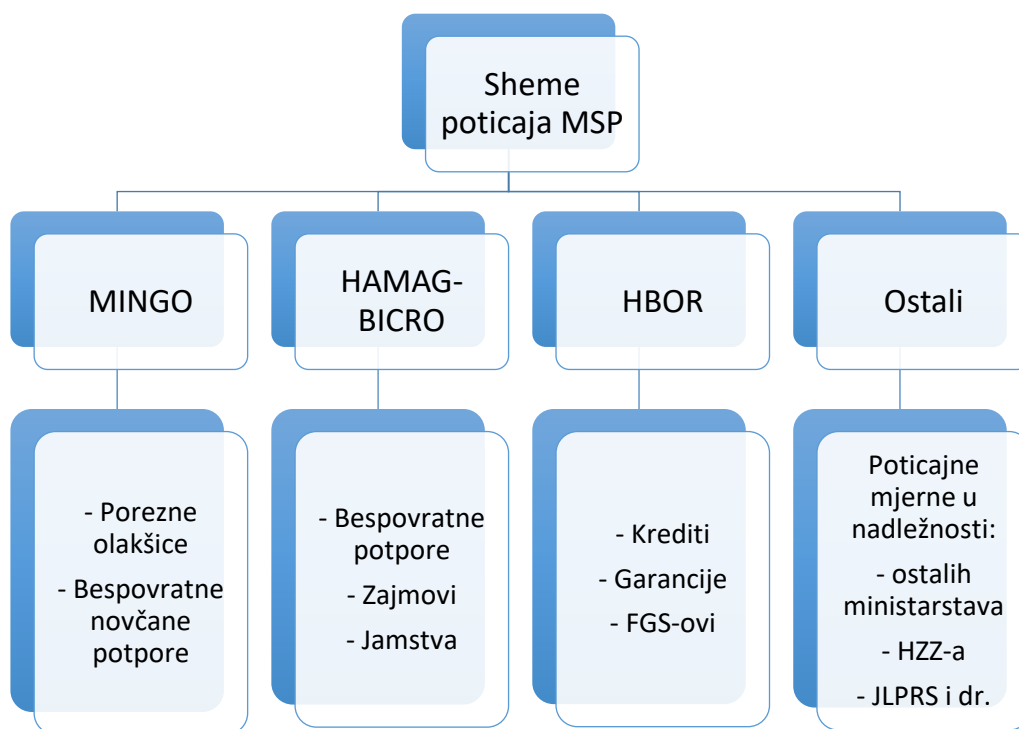
Ključna tijela zadužena za kreiranje i implementaciju vladinih programa poticaja za MSP sektor u Hrvatskoj su:

- *Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta* (dalje: MINGO)
- *Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije* – HAMAG-BICRO
- *Hrvatska banka za obnovu i razvitak* – HBOR

Osim ovih institucija, natječaje za razne vrste poticaja raspisuju i neposredno provode brojna druga tijela poput Ministarstva rada i mirovinskog osiguranja, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva turizma, Fonda za zaštitu okoliša, jedinice lokalne, područne i regionalne uprave i samouprave (JLPRS) odnosno njihova specijalizirana poduzeća i agencije itd.

Vrste potpora i tijela nadležnih za njihovu provedbu možemo prikazati slijedećim shematskim prikazom. U nastavku poglavlja usredotočit ćemo se na financijsko-garantne sheme poticanja MSP koje se realiziraju kroz tri spomenute institucije. Druge poticajne sheme koje najčešće uključuju poduzetničke zone, inkubatore i slične direktne poticaje-darovnice obrađene su u trećem dijelu rada.

Financijsko-garantne sheme u kojima posreduju MINGO, HAMAG-BICRO i HBOR treba razlikovati od heterogenog skupa poticajnih shema poput poduzetničkih zona i inkubatora u čijoj realizaciji sudjeluju brojna tijela na različitim razinama vlasti.

MINISTARSTVO GOSPODARSTVA, PODUZETNIŠTVA I OBRTA

Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta (MINGO) ključno je tijelo nadležno za kreiranje politika usmjerenih na razvoj MSP-a te poduzetništva općenito. Prema [Zakonu o poticanju razvoja malog gospodarstva](#), ministarstvo nadležno za poduzetništvo i obrt nadzire i prati provedbu mjera i instrumenata poticanja razvoja malog gospodarstva, analizira rezultate, ocjenjuje učinke i izrađuje izvješća.

Poticaje koje direktno dodjeljuje MINGO (većina programa poticaja ide preko agencije HAMAG-BICRO koja je u direktnoj nadležnosti Ministarstva, o čemu više dalje u tekstu) mogu se podijeliti na **bespovratne novčane potpore** i **porezne olakšice**.

Prema [Zakonu o poticanju ulaganja](#) (u ožujku 2018. stupile su na snagu [izmjene i dopune](#)) ulagači mogu koristiti slijedeće porezne potpore:

- **Porezne potpore za mikro-poduzetnike** sastoje se od umanjenja stope poreza na dobit za 50% u odnosu na propisanu stopu u razdoblju do 5 godina, uz uvjet minimalnog ulaganja u dugotrajnu imovinu od 50.000 eura i otvaranja minimalno 3 nova radna mjesta povezana s projektom ulaganja.
- **Porezne potpore za male, srednje i velike poduzetnike** sadržane su u umanjenju stope poreza na dobit za 50%, 75% ili 100% od propisane stope u razdoblju do 10 godina, uz uvjet ulaganja u dugotrajnu imovinu i otvaranje

Hrvatska ima olakšice u sustavu poreza na dobit koje zavisno o trajanju i vrijednosti ulaganja i broju otvorenih radnih mjesta mogu oboriti stopu poreza na dobit na nulu.

novih radnih mjesta povezanih s projektom ulaganja u trogodišnjem razdoblju realizacije projekta. Umanjenje porezne stope ovisi o visini ulaganja i broju novih radnih mjesta.

S obzirom na propisanu stopu poreza na dobit od 18% (12% za poduzeća s prihodom do 3 milijuna kuna), efektivna stopa poreza na dohodak ovim Zakonom može iznositi 9%, 4,5% pa čak i 0%.

Istim Zakonom definirane su i slijedeće **bespovratne novčane potpore**:

- **Potpore za radna mjesta** – bespovratne novčane potpore za opravdane troškove novih radnih mjesta povezanih s projektom ulaganja su u visini od 10 do 30% ukupnog troška dvogodišnje plaće (bruto 2), odnosno maksimalno 3.000 do 9.000 eura po novootvorenom radnom mjestu ovisno o stopi nezaposlenosti u županiji gdje se projekt ulaganja realizira.
- **Potpore za usavršavanje radnika** – potpore za opravdane troškove usavršavanja radnika na novim radnim mjestima povezanim s projektom ulaganja (do 50% prihvatljivih troškova usavršavanja, odnosno do 70% ako se potpora dodjeljuje malom i mikro poduzetniku).
- **Potpore za razvojno-inovacijske aktivnosti, aktivnosti poslovne podrške i aktivnosti usluga visoke dodane vrijednosti** – odobravat će se dodatne potpore za troškove otvaranja novih radnih mjesta u navedenim aktivnostima (uvećanje 25 do 50%).
- **Potpore za kapitalne troškove projekta ulaganja** – odobravaju se za proizvodno-prerađivačke aktivnosti i to za ulaganja u dugotrajnu imovinu u iznosu od najmanje 5 milijuna eura, uz uvjet otvaranja najmanje 50 novih radnih mjesta (bespovratne novčane potpore u iznosima maksimalno do 0,5 ili 1 milijun eura, ovisno o stopi nezaposlenosti u županiji gdje se projekt realizira).
- **Potpore za radno-intenzivne projekte ulaganja** – dodatne potpore za troškove otvaranja radnih mjesta za poduzetnike koji vezano za odobreni projekt ulaganja zapošljavaju minimalno 100 ili više osoba, i to unutar razdoblja od 3 godine nakon početka ulaganja. Potpore za otvaranje novih radnih mjesta uvećavaju se za 25%; za 50% ako se radi o minimalno 300 novih radnih mjesta; te za 100% ako se radi o 500 novih radnih mjesta.

Osim toga, MINGO izravno dodjeljuje i **bespovratna sredstva financirana iz EU fondova**. Tako je projekt „Stipendiranje u obrtničkim zanimanjima“ namijenjen učenicima srednjih škola koji se obrazuju u deficitarnim zanimanjima, a za školsku godinu 2017./2018. ukupno je [dodijeljeno 2389 stipendija u ukupnom iznosu od 21,5 milijuna kuna](#), dok je pojedinačni iznos dodijeljene stipendije **9.000,00 kuna** (program se financira iz Europskog socijalnog fonda).

U veljači 2018. objavljen je Poziv na dostavu projektnih prijedloga „[Izgradnja i opremanje proizvodnih kapaciteta MSP](#)“ namijenjen mikro, malim i srednjim poduzetnicima za poboljšanje njihovog poslovnog razvoja i tehnološke spremnosti kroz početna ulaganja u izgradnju i/ili opremanje poslovnih jedinica. Program se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj, nadležno tijelo za provedbu je MINGO, a početak zaprimanja projektnih prijedloga je 3. svibnja 2018. Bespovratna sredstva dodjeljivat će se putem trajno otvorenog Poziva na dostavu projektnih prijava, odnosno do iskorištenja raspoloživih sredstava u ukupnoj vrijednosti od **200 milijuna kuna**. Najniža vrijednost potpore, odnosno najniži iznos bespovratnih sredstava koji se može dodijeliti pojedinom projektu iznosi 500.000,00 kuna, a najviši 15 milijuna kuna. Ovisno o veličini poduzeća te namjeni, intenzitet potpore se kreće od 35-70% vrijednosti projekta.

Trenutačno je otvoren poziv za dodjelu potpora za izgradnju i opremanje proizvodnih kapaciteta MSP ukupne vrijednosti 200 milijuna kuna

Prema navodima na internetskim stranicama MINGO, mikro poduzetništvo u Hrvatskoj većinom ne može sudjelovati u javnim pozivima iz EU sredstava, pa se za mikro subjekte se osigurava i **nacionalno financiranje** u okviru proračuna Ministarstva. Tako je u 2017. [dodijeljeno 9,4 milijuna kuna bespovratnih potpora](#), i to:

- 5 milijuna kuna za očuvanje i razvoj tradicijskih obrta
- 2,4 milijuna kuna za cjeloživotno obrazovanje (programom se sufinanciraju troškovi pripreme i polaganje majstorskog ispita, ispiti za stručno osposobljavanje, prekvalifikacije u sustavu vezanih obrta te ispiti i dozvole (licence) za izvođenje praktičnog dijela naukovanja)
- 2 milijuna kuna za jačanje kapaciteta kulturnih/kreativnih industrija i poduzetništva temeljem Sporazuma o sufinanciranju Programa „Poduzetništvo u kulturi“ za 2017. godinu provedenim s Ministarstvom kulture.

HAMAG-BICRO

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) nastala je 2014. godine spajanjem Hrvatske agencije za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST) i Poslovno-inovacijske agencije Republike Hrvatske (BICRO). Djelatnosti HAMAG-BICRO-a u nadležnosti su Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, a obuhvaćaju financiranje poslovanja i razvoja subjekata malog gospodarstva **kreditiranjem i davanjem jamstva** subjektima malog gospodarstva za odobrene kredite od strane kreditora, kao i **davanjem bespovratnih potpora** za istraživanje, razvoj i primjenu suvremenih tehnologija.

HAMAG-BICRO ima široku lepezu poticajnih shema koje se dijele na financijske instrumente (zajmovi i jamstva) te bespovratne potpore.

Zajmovi

Temeljem sporazuma o financiranju za provedbu financijskih instrumenata u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014.–2020., HAMAG-BICRO je u listopadu 2016. objavio programe **ESIF Mikro i Malih zajmova**. Program ESIF Mikro zajmovi namijenjen je mikro i malim poduzetnicima (jedan program za investicije i jedan program za obrtna sredstva), dok je program ESIF Malih zajmova namijenjen mikro, malim i srednjim poduzetnicima:

U okviru programa ESIF mikro i malih zajmova HAMAG BICRO je odobrio 518 zajmova

- [ESIF Mikro investicijski zajam](#) – Iznos: od 1.000 EUR do 25.000 EUR, kamatna stopa: 0,5%-1,5%; poček: do 12 mjeseci; rok otplate: do 5 godina uključujući poček; instrumenti osiguranja: zadužnica te ostali instrumenti osiguranja ovisno o procjeni rizika.
- [ESIF Mikro zajam za obrtna sredstva](#) – Iznos: od 1.000 EUR do 25.000 EUR; kamatna stopa: 1,5%-3,0%; poček: do 6 mjeseci; rok otplate: do 3 godine uključujući poček; instrumenti osiguranja: zadužnica te ostali instrumenti osiguranja ovisno o procjeni rizika.
- [ESIF Mali zajam](#) - Iznos: od 25.000 EUR do 50.000 EUR; kamatna stopa: 0,5%-1,5%; poček: do 12 mjeseci; rok otplate: do 10 godina uključujući poček; instrumenti osiguranja: zadužnica te ostali instrumenti osiguranja ovisno o procjeni rizika.

U sklopu programa ESIF mikro i malih zajmova u samo godinu dana [odobreno](#) je **518 zajmova vrijednih 141,9 milijuna kuna**, a ukupna vrijednost projekata iznosi 154,3 milijuna kuna. Projekt se realizira preko partnerskih institucija i u njega se uključilo 17 banaka i 2 leasing kuće.

Jamstva

Kreditna jamstva predstavljaju jedno od najvažnijih područja djelovanja HAMAG-BICRO-a u cilju pružanja podrške poduzetnicima u pokretanju i razvoju poduzetničkih projekata. Izdaju se za osiguranje dijela glavnice kredita kojeg izdaju poslovne banke ili HBOR. HAMAG-BICRO dijeli jamstva u dvije skupine:

- Nacionalna jamstva („EU početnik“, „Rastimo zajedno“, „Poljoprivrednici“)
- ESIF jamstva („ESIF Pojedinačna jamstva“ te „ESIF Portfeljna jamstva“ (potonja su u trenutku izrade ove analize u pripremi).

„[EU početnik](#)“ – u okviru ovog Jamstvenog programa HAMAG-BICRO izdaje jamstva za pokriće dijela glavnice kredita subjektima malog gospodarstva koji posluju do 5 godina. Najniži postotak jamstva iznosi 10% glavnice kredita, a najviši u visini 80%

glavnice kredita. Najviši iznos jamstva je posebno propisan za pojedinu mjeru, a postoje 4 mjere čiji je pregled dan u slijedećoj tablici:

U pripremi su ESIF portfeljna jamstva

Tablica 2. Mjere iz jamstvenog programa „EU početnik“

Mjera A – Investicije	Mjera B – Obrtna sredstva
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mjera A1 - najviši iznos jamstva do 10.000.000,00 kn - za proširenje ponude u turizmu i povećanje kapaciteta u prerađivačkoj industriji u RH ✓ Mjera A2 - najviši iznos jamstva do 3.000.000,00 kn - za sve ostale djelatnosti <p>Dopušteni udio kratkotrajne imovine u kreditu je najviše 30% od iznosa kredita.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mjera B1 - najviši iznos jamstva do 1.000.000,00 kn ✓ Mjera B2 - za mikro-kreditiranje - najviši iznos jamstva do 160.000,00 kn <p>Kreditor je dužan isplatiti sredstva kredita namjenski: najmanje 50% iznosa kredita na žiro račune vjerovnika, a ostatak je moguće u isplatiti na žiro račun poduzetnika. Mikrokredit se ne može koristiti za refinanciranje niti za zatvaranje obveza prema bankama.</p>
Mjera C – Inovacije	Mjera D – Leasing
<p>- najviši iznos jamstva do 5.000.000,00 kn</p> <p>Jamstvo temeljem ove mjere može se izdati subjektima malog gospodarstva ukoliko ispunjavaju nekoliko specifičnih kriterija. Dopušteni udio kratkotrajne imovine u kreditu je najviše 30% od iznosa kredita.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mjera D1 – najviši iznos jamstva do 10.000.000,00 kn - za proširenje ponude u turizmu i povećanje kapaciteta u prerađivačkoj industriji u RH ✓ Mjera D2 – najviši iznos jamstva do 3.000.000,00 kn - za sve ostale djelatnosti <p>Ovom mjerom podržava se isključivo financijski leasing. Učešće iznosi najmanje 20%.</p>

„[Rastimo zajedno](#)“ – u okviru ovog Jamstvenog programa izdaju se jamstva za pokriće dijela glavnice kredita subjektima malog gospodarstva koji uspješno posluju dulje od 5 godina (iznimno, dulje od 2 godine). Mjere u ovom programu gotovo su identične programu „EU početnik“: razlikuju se po tome što su najviši iznosi jamstva nešto veći, postoji dodatna pod-mjera za refinanciranje u sklopu obrtnih sredstava te dodatna „Mjera E – Činidbena jamstva“ u sklopu koje se izdaju činidbena jamstva subjektima malog gospodarstva koji su nositelji ili kooperanti na ugovorenom projektu te koji su dobili činidbenu garanciju od poslovne banke/HBOR-a (kontra-jamstva).

„[Poljoprivrednici](#)“ – u okviru ovog programa HAMAG-BICRO izdaje jamstva za pokriće dijela glavnice kredita/leasinga subjektima malog gospodarstva koji ulažu u djelatnost poljoprivrede. Cilj programa je potaknuti aktivnosti financijskih institucija odnosno

olakšati pristup financiranju subjektima malog gospodarstva kroz dvije mjere tj. za financiranje investicija ili obrtnih sredstava:

- ✓ *Mjera A* – investicije u poljoprivredi – Iznos jamstva: do 10.000.000,00 HRK; maksimalna stopa jamstva: 50% (80% za mlade poljoprivrednike); maksimalno trajanje jamstva: 15 godina; udio obrtnih sredstava: najviše 30% od iznosa kredita; premija rizika (naknada za izdavanje jamstva): 0,25% od iznosa odobrenog jamstva.
- ✓ *Mjera B* – obrtna sredstva – Iznos jamstva: do 750.000,00 HRK; maksimalna stopa jamstva: 50%; maksimalno trajanje jamstva: 5 godina; premija rizika (naknada za izdavanje jamstva): 0,5% od iznosa odobrenog jamstva.

U okviru programa ESIF pojedinačna jamstva izdana su jamstva u iznosu od 105 milijuna kuna

„[ESIF Pojedinačna jamstva](#)“ jedini je program za sada u okviru ESIF jamstava. U godinu dana od kada je uveden [izdana](#) su jamstva u iznosu od 105,3 milijuna kuna, a vrijednost investicija uz odobrene kredite 167,1 milijuna kuna. Dijeli se na dvije mjere unutar programa:

- ✓ *Mjera A* – ESIF pojedinačna jamstva za investicijske kredite – Iznos jamstva: 150.000,00 EUR do 2.000.000,00 EUR; maksimalna stopa jamstva: 80%; maksimalno trajanje jamstva: 10 godina; udio obrtnih sredstava: najviše 30% od iznosa kredita; premija rizika (naknada za izdavanje jamstva): od 0,25% do 0,5% iznosa odobrenog jamstva.
- ✓ *Mjera B* – ESIF pojedinačna jamstva za kredite za obrtna sredstva – Iznos jamstva: 150.000,00 EUR do 1.000.000,00 EUR; maksimalna stopa jamstva: 65%; maksimalno trajanje jamstva: 5 godina; premija rizika: od 0,5% do 1% iznosa odobrenog jamstva.

Bespovratne potpore

Temeljem javnih poziva, HAMAG-BICRO dodjeljuje bespovratne potpore strukturirane kroz više programa kojima se poduzeća potiču na ulaganje u aktivnosti istraživanja i razvoja, ali i na međunarodnu suradnju ([EUREKA](#), [EUROSTARS](#), [B LIGHT](#), [Programi podrške inovacijskom procesu](#)). Potpore se financiraju iz ESI fondova.

Do sada je objavljeno više javnih poziva u okviru različitih programa. Do kraja ožujka primale su se projektne prijave za [EUREKA program 2018](#). EUREKA je program kojim se potiču mala, srednja i velika poduzeća na suradnju sa međunarodnim partnerima u pokretanju istraživačko-razvojnih aktivnosti. Maksimalni iznos bespovratne potpore po pojedinom projektu za mala poduzeća iznosi 60%, za srednja poduzeća 50%, za velika poduzeća 40% - ali najviše 150.000 EUR ili do 50% udjela hrvatskog partnera na projektu (ovisno što je manje).

Od svibnja 2018. ponovno će biti otvoren javni poziv „[Certifikacijom proizvođača do tržišta](#)“. Poziv je namijenjen mikro, malim ili srednjim poduzećima za uvođenje i

primjenu europskih i međunarodno (globalno) priznatih normi kako bi im se omogućio lakši pristup novim tržištima. Cilj ovog poziva je osiguranje preduvjeta za povećanje izvoza i ukupne konkurentnosti dokazivanjem kvalitete, sigurnosti i pouzdanosti proizvoda. Najniži iznos bespovratnih sredstava koji se može dodijeliti je 20.000,00 kuna dok je najveći iznos 1.000.000,00 kuna.

Do sada najviši iznos bespovratnih odobrenih sredstava za jedan projekt došao je iz javnog poziva „[Povećanje razvoja novih proizvoda i usluga koji proizlaze iz aktivnosti istraživanja i razvoja](#)“: **Rimac automobili d.o.o. dobili su 52,2 milijuna kuna bespovratnih sredstava** za razvoj novog sportskog električnog automobila (ukupna vrijednost projekta iznosi 128,6 milijuna kuna). Najniži iznos bespovratnih sredstava koji se može dodijeliti po projektu po pojedinom korisniku u okviru ovog Poziva iznosi 190.000,00 kuna, a najviši iznos po pojedinom korisniku iznosi 56 milijuna kuna. Poziv je trajno otvoren do iskorištenja sredstava, a u samo nekoliko mjeseci HAMAG-BICRO sudjelovao je u provedbi 24 projekta iz Javnog poziva za istraživanje i razvoj za koje je ugovoreno **257 milijuna kuna** bespovratnih sredstava, dok ukupna vrijednost projekata iznosi preko 522 milijuna kuna.

Osim navedenih financijskih instrumenata (zajmova i jamstava) te bespovratnih potpora, HAMAG-BICRO također [pruža podršku](#) malim i srednjim poduzetnicima u raznim aspektima poslovanja: od profesionalne savjetodavne i stručne usluge, preko aktivne podrške u inoviranju i traženju međunarodnih partnera, do mentorstva za studentske projekte i razvoj poslovnih ideja.

Teško je procijeniti ukupan volumen utjecaja HAMAG BICRO. Grubo i neformalno, vrijednost programa se može procijeniti na oko 700 milijuna kuna. Ako se taj iznos usporedi s ukupnim volumenom kreditnog tržišta koje je prikazano u prvom poglavlju, nameće se zaključak da HAMAG BICRO nema snažan makro učinak na ukupna tržišna kretanja jer su učinci fokusirani na mikro razini zavisno o namjeni programa. Međutim, to nije slučaj s HBOR-om.

HBOR

HBOR kroz niz kreditnih programa potiče razvoj sektora MSP. Upravo mala i srednja poduzeća najbrojniji su korisnici HBOR-ovih programa. Prema HBOR-ovu [godišnjem izvješću](#), u 2016. je malim i srednjim poduzetnicima po svim programima odobreno 2.213 kredita, odnosno 95 posto od ukupnog broja odobrenih HBOR-ovih kredita u ukupnom iznosu od **5,89 milijardi kuna**. Prema podacima koji su prikazani u prvom poglavlju, to je oko 10% ukupnog volumena tržišta korporativnih kredita. U odnosu na 2015. iznos odobrenih kredita povećan je za 85 posto. U 2015. odobreno je 2.147 kredita u iznosu od 3,2 milijarde kune, a u 2014. 728 kredita u iznosu 2,1 milijardu kuna, što znači da su zadnje godine donijele veliki rast relativne važnosti HBOR-a na tržištu kredita.

Kreditna sredstva HBOR odobrava izravno, putem poslovnih banaka te modelom podjele rizika⁷. Osim široke ponude kreditnih linija koriste se **garancije** te **Fondovi za gospodarsku suradnju** (FGS) u kojima HBOR ima važnu ulogu kao kvalificirani ulagatelj imenovan od strane Vlade RH. Uloga FGS-ova nije posebno obrađena u ovom dokumentu s obzirom da je taj oblik javno-privatnog partnerstva analiziran u [HUB Analizi br. 52](#) (Arhivanalitika, 2015). U trenutku izrade te analize poslovalo je pet FGS-ova (sada ih je tri)⁸ s neto imovinom pod upravljanjem u iznosu od 623,6 milijuna kuna (HBOR je participirao s polovicom sredstava), uz obećani ukupan iznos ulaganja oko 2 milijarde kuna (milijarda privatni sektor, milijarda HBOR). Osim toga, 2015. su poslovala još dva fonda rizičnog kapitala s neto imovinom u iznosu od 119,1 milijuna kuna. Do sredine 2017.⁹ NAV FGS-ova je povećan za oko 400 milijuna kuna na oko 1,1 milijardu kuna, što znači da je njihov razvojni utjecaj ostao ograničen s obzirom da su još u vrijeme izrade analize 2015. bila identificirana 22 projekta prosječne vrijednosti 41 milijun kuna. NAV fondova rizičnog kapitala u međuvremenu je smanjen, a pojavili su se alternativni investicijski fondovi, i to osnovni i posebni, dijelom nastali i kroz transformaciju drugih vrsta investicijskih fondova. Njihov je ukupan NAV s krajem 2017. iznosio 878 milijuna kuna. Može se zaključiti da je ovaj segment fondovske industrije ostao nerazvijen, a doprinos razvoju poduzeća ograničen.

Kredit i garancije

U prilogu na kraju rada prikazane su neke od kreditnih linija koje HBOR ima u ponudi za sektor MSP-a. Radi se o veoma raznolikim i brojnim programima koji uključuju i kreditne linije koje nisu apriori namijenjene za MSP, ali i mnogi subjekti malog gospodarstva mogu aplicirati za njih: [turizam](#), [gospodarstvo](#), [nova proizvodnja](#), [brodarstvo](#).

Što se tiče obrtnih sredstava, HBOR u ponudi za fizičke i pravne osobe (OPG-i, obrti, trgovačka društva, zadruge) u rangu mikro, malih ili srednjih poduzeća ima povoljne kreditne linije s kamatnom stopom 2-4%: [trajna obrtna sredstva](#), [likvidnost](#), [kreditiranje proizvodnje](#), [priprema izvoza](#), [priprema poljoprivredne proizvodnje](#), [priprema turističke sezone](#), [priprema izvoza](#). HBOR također nudi specifične kreditne linije i garancije poput: [kredit kupcu](#), [kredit dobavljača](#), [izvozne bankarske garancije](#), [činidbene bankarske garancije](#).

⁷ [Model podjele rizika](#) podrazumijeva način provedbe programa kreditiranja HBOR-a u suradnji s poslovnim bankama, pri čemu HBOR i poslovna banka dijele rizik povrata plasiranih kreditnih sredstava. Poslovna banka kreditira u pravilu najmanje 50% iznosa ukupnog kredita (kredit poslovne banke) i HBOR kreditira do 50% iznosa ukupnog kredita (izravni kredit HBOR-a).

⁸ [HANFA je na sjednici Upravnog vijeća 11.1.2018.](#) društvu NEXUS PRIVATE EQUITY PARTNERI d.o.o. oduzela odobrenje za upravljanje fondovima Nexus FGS i Nexus FGS II.

⁹ Prema podacima iz Mjesečnog izvještaja HANFA-e

Što se ostalih programa¹⁰ tiče, oni su vrlo raznoliki i difuzni. To se vidi i iz činjenice da u MINGO-u [navode](#) da je samo u 2017. za male i srednje poduzetnike dodijeljeno 1399 potpora vrijednosti **1,9 milijardi kuna** ili oko 1,4 milijuna u prosjeku po potpori tj. ukupno oko 0,55% BDP-a, što također nije zanemariv iznos. Štoviše, zahvaljujući EU fondovima taj iznos raste te se navodi da je bio za oko četiri puta veći u odnosu na ranije godine kada je sveukupno bilo dodijeljeno 298 potpora u iznosu od 500 milijuna kuna.¹¹

Međutim, vanjsko stručno vrednovanje efikasnosti potpora do sada nije provedeno i objavljeno, tako da nije moguće reći koliko su opisani sustavi javne intervencije učinkoviti, tj. koliko su komplementarni tržišnom razvitku, a koliko ga istiskuju. Na primjer, veliki broj bespovratnih potpora po raznim osnovama možda istiskuje privatno tržište kapitala jer umanjuje pritisak na dokapitalizaciju i unosi distorziju u procese tržišne konkurencije. S druge strane, potpore možda supstituiraju vlastita sredstva poduzeća koja nedostaju i koja se zbog nerazvijenog tržišta kapitala ionako ne bi mogla prikupiti. Možda se kroz stroge selekcijske postupke ubrzava proces konkurencije (potpore dobivaju sposobniji i okretniji poduzetnici koji će ionako učiniti sve da uspiju).

Bez dublje analize uz pomoć kontrolnih skupina poduzeća u kojima se oponaša metoda eksperimenta nije moguće dati pouzdaniji odgovor na pitanje o učincima. Takvih je istraživanja veoma malo na razini EU, a prvo takvo istraživanje rađeno u nas odnosi se na sada već davno razdoblje prije 2014. Rezultat je veoma loš u pogledu učinaka ([Srhoj, Škrinjarić i Radas, 2018](#)). Dvojba dakle ostaje otvorena, osobito s obzirom da je spektar programa veoma diversificiran pa se postavlja pitanje kako ga efikasno administrirati, nadzirati i adekvatno vrednovati. Može se preporučiti kontinuirana provedba analiza učinaka kao dijela sustava nadzora i korekcije politika. Krajnji cilj treba biti izbjegavanje tržišnih iskrivljenja, otklanjanje neuspjeha tržišta i napose izbjegavanje navikavanja poduzetnika na poslovanje uz poticaje ili njihovo usmjeravanje na način koji će usporiti izlazak neefikasnih poduzetnika s tržišta. Strategija potpora treba biti podređena tom kriteriju.

Ovom ćemo se pitanju vratiti u sljedećem poglavlju koje opisuje ostale direktne programe poticaja, a čija je narav operativna a ne financijska. To su poduzetničke zone, tehnološki parkovi i inkubatori poduzetništva. U nastavku će se prikazati dvije nove inicijative privatnog sektora.

¹⁰ Među ostalim programima ima i onih koji još nisu spomenuti. Primjerice, Ministarstvo kulture godinama provodi mjeru „[Poduzetništvo u kulturi](#)“; Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju provodi natječaj „[Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava](#)“ za dodjelu bespovratnih sredstava financiranih iz ESI fondova; Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava i Hrvatski zavod za zapošljavanje provode niz [mjera aktivne politike zapošljavanja](#) od kojih je veći dio usmjeren na mikro, male i srednje poduzetnike.

¹¹ Sličan prosjek od 1,7 milijuna kuna po potpori.

Privatna inicijativa: ZSE Progress i Funderbeam

Poznato je da je razvoj hrvatskog tržišta kapitala iz niza razloga zagušen. Slabo korporativno upravljanje dovelo je do kraha manjinskih dioničara Agrokorovih kompanija koje su tradicionalno imale važnu ulogu na Zagrebačkoj burzi pa je ukupan dionički promet 2017. iznosio 2,6 milijardi kuna ili 0,7% BDP-a (na razvijenim burzama obrće se vrijednost 50%-100% BDP-a na godinu). Usporedbe radi, dionički promet je 2015. iznosio 2,4 milijarde, 2013. 2,7 milijardi, a 2009. (dakle, u godini koja je već bila obilježena krizom) 7,4 milijardi kuna. 2007. je promet iznosio čak 22 milijarde kuna uz sedam IPO-a, što je bilo više nego iste godine na burzi u Beču, gdje ih je bilo šest (deset IPO-a su 2007. zabilježili Dublin i Zurich).

Iako su neke mjere koje su donesene u međuvremenu (uvođenje poreza i prireza na isplatu dividende te poreza na kapitalne dobitke) ugušile razvoj tržišta kapitala otjeravši male ulagače s tržišta, najveći problem njegove nerazvijenosti leži u svjesnoj odluci vlada da već desetak godina ne provode veće privatizacije dioničkih društava u vlasništvu države. Paradoksalno je da vlade u valovima pokušavaju revitalizirati koncept «privatizacije» prodajama manjinskih udjela koje država ima u poduzećima, ali se i u tom naporu susreće s problemom koji su same stvorile - s nerazvijenim i nelikvidnim tržištem kapitala.

Tržište kapitala nije važno samo kao mjesto na kojem kompanija može pribaviti vlasnički kapital za razvoj. To mogu samo velike kompanije. Tržište kapitala je važno zbog indirektnih učinaka koje proizvodi. Ti se učinci rasprostiru duž čitave ljestvice poduzeća poredanih prema veličini. Na primjer, fondovi rizičnog kapitala će se razvijati ako vide izgleda za IPO kompanija u koje su investirali sredstva, a fondovi venture kapitala, koji ulažu u niži segment, razvijat će se ako vide izgleda za prodaju kompanija fondovima rizičnog kapitala. Osim toga, zarade ostvarene na tržištu kapitala često se reinvestiraju u manje kompanije kroz vlastite poduhvate ili razvoj mreže poslovnih anđela. Ukratko, tržište kapitala je ekosustav koji indirektno osigurava vlasnički kapital mnogo širem krugu poduzeća od onih uvrštenih na burzi.

Mala hrvatska investicijska zajednica pokreće vlastite projekte koji nemaju širi značaj, ali podsjeća na svoju prisutnost. Zagrebačka burza je uz potporu EBRD-a razvila platformu [Progress](#) - kotaciju koja nastoji privući poduzeća s kapitalom između 2 i 20 milijuna eura radi jednostavnog listanja ili IPO-a, čime se naročito ciljaju obiteljske kompanije kojima predstoji sukcesija ili koje teže otvaranju širem krugu investitora. Kotacija je naročito pogodna za poduzeća koja teže transformaciji iz d.o.o. u d.d.

[Funderbeam](#) je estonska platforma razvijena na bazi blockchain tehnologije radi financiranja ulaganja u startup kompanije. Funderbeam omogućava ICO - Initial Coin Offering od strane SPV-a koji investira u lokalna poduzeća. Na taj je način financiran jedan startup (pametne klupe), no hrvatski investitori su počeli koristiti Funderbeam za dokapitalizaciju etabliranih malih poduzeća. Do sada su realizirane četiri transakcije od kojih najveća iznosi milijun eura, što ovaj segment čini posve kompatibilnim s Progressom.

Razvitak tržišta kapitala posve je izostavljen iz svih velikih programa poticaja i državnih strategija, ali se razvijaju nove inicijative poput kotacije Progress i platforme Funderbeam

Treba primijetiti da je Funderbeam tehnološka platforma, a ne pravo tržište. Samo tržište tokena odnosno coina je neformalno i temelji se na krugu ulagača koji se okupljaju oko glavnog investitora koji vodi proces dokapitalizacije. U tom smislu, Funderbeam tehnološki pomaže transakciju, olakšava pristup informacijama, pruža transakcijsku uslugu i tehnički omogućava trgovanje tokenima odnosno coinima. To je digitalna nadogradnja na klasične neformalne mreže poslovnih anđela i zainteresiranih ulagača što i dalje ostaju najrašireniji tradicionalni oblik kapitalnih ulaganja u poduzeća.

OPERATIVNI POTICAJI: PODUZETNIČKE ZONE, INKUBATORI I SLIČNE INICIJATIVE

Nacionalne programe dodjele državnih potpora malom i srednjem poduzetništvu Vlada RH je od 2000. donosila 4 puta, uz više izmjena i dopuna. Ulaskom u EU 2013. godine donesena je i [Strategija razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. - 2020.](#) Visina i način dodjele državnih potpora propisuje se godišnjim programima poticanja MSP, odnosno programima regionalnog razvoja koje donosi Vlada Republike Hrvatske na prijedlog ministarstva nadležnog za gospodarstvo, poduzetništvo i obrte odnosno regionalni razvoj i fondove Europske unije. U trenutku pisanja ovoga rada na snazi je 16 programa dodjela sredstava na temelju 5 zakona koji reguliraju poticanje MSP državnim potporama (vidjeti prilog na kraju rada). U nastavku poglavlja analizirat će se jedan specifičan segment poticajne infrastrukture - poduzetničke zone, inkubatori i slične operative potpore u domeni poduzetničke infrastrukture.¹²

Prostorni planovi predviđaju čak 1308 poduzetničkih zona u gotovo svim jedinicama lokalne uprave i samouprave

U razdoblju priprema za pristupanje EU od 2001. do 2013. u prostorne planove RH uneseno je formiranje čak **1308 poduzetničkih zona** u 515 općina i gradova, te u tri slučaja na razini županije. Predviđena površina po županijama prikazana je u Dodatku C na kraju rada. Brojnost projekata nije u razmjeru s upravljačkim kapacitetima javne uprave nego s velikim brojem jedinica lokalne uprave i samouprave od kojih gotovo svaka teži imati svoju poduzetničku zonu kao instrument poticanja poduzetništva na svome području.

Sustav potpora za poduzetničke zone čine:

1. *infrastrukturne potpore* (izgradnja energetske, komunalne, prometne i komunikacijske infrastrukture u poduzetničkoj zoni),

¹² Treba ih striktno razlikovati od slobodnih zona koje nisu uključene u ovaj koncept. Sustav Slobodnih zona u Republici Hrvatskoj temelji se na Zakonu o slobodnim zonama (NN 44/96, 92/05, 85/08 i 148/13) - dijelu teritorija Republike Hrvatske na kojem se djelatnosti obavljaju pod posebno utvrđenim uvjetima. Prema Izvješću o poslovanju slobodnih zona u Republici Hrvatskoj u 2015. godini, kojega je Hrvatski sabor prihvatio 14. srpnja 2017. godine, na dan 31. prosinca 2015. godine u Republici Hrvatskoj je bilo aktivno 12 slobodnih zona (8 kopnenih i 4 morske), u kojima je poslovalo 137 pravnih osoba koje su zapošljavale 7.739 radnika.

2. *potpore za jačanje konkurentnosti* (izlazak na nova međunarodna tržišta, privlačenje potencijalnih investitora - korisnika poduzetničke zone) i
3. *potpore za jačanje poduzetničkih kompetencija* (edukacija i unaprjeđenje poduzetničkih vještina).

Zadnji cjeloviti prikaz funkcioniranja poticaja kroz poduzetničke zone i slične projekte sastavila je Državna revizija 2014. kada je provedena jedna od temeljitijih revizija učinkovitosti¹³. Zbog toga je poznato da je do 2013. u pripremu i opremanje ovih projekata uloženo 3,73 milijarde kuna novčanih sredstava ili oko 1,1% sadašnjeg BDP-a. Ako se novčanim sredstvima dodaju i angažirane vrijednosti zemljišta dolazi se do ukupnog iznosa od 5,2 milijarde kuna ili 1,5% BDP-a.

O ukupnim ulaganjima u protekle četiri godine nakon 2013. ne postoje sistematizirani statistički prikazi. Na temelju predstavljenih opisa znamo da će se taj iznos u razdoblju 2014.-2020. znatno povećati s obzirom da je samo Putem Operativnog programa RH Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. (OPKK) za stvaranje povoljnog okruženja za osnivanje i razvoj poduzeća, lakši pristup komercijalnom financiranju, poboljšanje razvoja i rasta na domaćim i stranim tržištima te poboljšanje inovativnosti MSP-ova osigurano ukupno **7,37 milijardi kuna**¹⁴ za bespovratna sredstva, zajmove i jamstva. U razdoblju 2014. do 2017. već je potpisano je 1572 ugovora o dodjeli državnih potpora čime je angažirano 5,4 milijardi kuna, s iznosom bespovratnih sredstava od 2,43 milijardi kuna. Za dodjelu državnih potpora tijekom 2018. do 2020. preostalo je još cca 2 milijarde kuna, ali treba imati na umu da ovaj proračun uključuje sve programe, i one financijske koji su opisani u prethodnom poglavlju.

Od ranije spomenutih 1,9 milijardi kuna alociranih za poticanje MSP u 2017. potpisano je ugovora o državnim potporama za razvoj poslovne infrastrukture u visini 646 milijuna kuna, od čega je 612 milijuna kuna bespovratnih sredstava. U 2018. je predviđena dodjela dodatnih 260 milijuna kuna te još 786 milijuna kn za izdvojeni razvoj Centara kompetencija.

Uvidom u sadržaj **23 projekta razvoja Poslovne infrastrukture**¹⁵ čije je financiranje MINGO ugovorio 14.7.2017. u ukupnoj visini od 368,7 milijuna kuna i ukupne

¹³ Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti osnivanja i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona, Državna revizija, 3.studen 2014. godine, pristupljeno [11.04.2018.] i dostupno na poveznici <https://vlada.gov.hr/UserDocImages/Sjednice/2015/210%20sjednica%20Vlade/210%20-%207c.pdf>.

¹⁴ MINGO, Izvješće 2017. , pristupljeno 16.04.2018 i dostupno na poveznici <https://www.mingo.hr/public/documents/MINGO%202017%2021x21%20iPaper.pdf>

¹⁵ MINGO: Objava od 14.07.2017. , „Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta dodijelilo 23 odluke o financiranju sukladno Pozivu na dostavu projektnih prijedloga 'Razvoj poslovne infrastrukture'“ i prezentacija, dostupne na poveznici <https://www.mingo.hr/page/ministarstvo-gospodarstva-poduzetnistva-i-obrta-dodijelilo-23-odluke-o-financiranju-sukladno-pozivu-na-dostavu-projektnih-prijedloga-razvoj-poslovne-i> [15.04.2018]

vrijednosti projekata 449,4 milijuna kuna iz 15 županija vidljivo je da i dalje dominiraju ulaganja u nekretnine – kupnju, izgradnju ili rekonstrukciju, opremanje i održavanje u omjeru od 2/3 u odnosu na ukupni iznos dodijeljenih potpora. Glavna zamjerka Državne revizije (učinkovitosti) iz 2014. odnosila se upravo na dominantan udjel ulaganja u nekretnine u ukupnim iznosima potpora. Prema gruboj procjeni, najmanje 66% ukupnih potpora MSP zapravo je bilo ulaganje u nekretnine, njihovu izgradnju, opremanje i održavanje. Dakle, pod izlikom ulaganja u proizvodnju, zapošljavanja i usvajanje novih tehnologija, zapravo se podupiralo i još uvijek podupire građevinski sektor.

Prema podacima Državne revizije, koncem 2013. u **451 odnosno 34,5% od ukupno planiranog broja** poduzetničkih zona odvijala se neka poduzetnička aktivnost definirana kao najmanje jedan aktivni poslovni subjekt s jednim zaposlenikom u zoni. Od toga je u njih 170 ustanovljena **intenzivna poduzetnička aktivnost** definirana kao popunjenost kapaciteta od barem 2/3. 260 projekata je 2013. ostalo «na papiru», iako je u njihovu pripremu uloženo 458,5 milijuna kuna. U aktivnim poduzetničkim zonama ukupno su potkraj 2013. poslovala 2674 poduzetnika koja su zapošljavala 69,3 tisuće zaposlenih. Polovica poduzetnika koji su zapošljavali približno 2/3 zaposlenih obavljala je proizvodnu djelatnost.

Broj aktivnih zona do danas nije povećan (423 su aktivne zone¹⁶), što vjerojatno znači da se njihov broj nalazi na granici upravljačkog kapaciteta i da se dalje neće znatno povećati. To se potvrđuje kroz činjenicu da se većinom sada aktivnih zona ne upravlja uredno. Danas samo 177 (ili 13,5% od ukupnog broja) zona ima urednu dokumentaciju i ispunjava Zakonske uvjete za korištenje sredstava EU Fondova i programa. Još uvijek nije sređen nered na koji je Državna revizija ukazala 2014. Tada je, naime, utvrđeno da za najveći dio zona nije jasna namjena, postoje preklapanja ulaganja za koje ne postoji poslovno opravdanje, vrlo često nije ispunjen zahtjev da 80 posto poduzetnika u zonama bude iz proizvodnog sektora, te postoji nužnost da se bolje nadzire trošenje novca kroz potpore te da se jasnije opravdava postignuća temeljem dodijeljenog novca, nekretnina i drugih oblika materijalne imovine. Drugim riječima, ovi projekti su još jedno područje u kojem nisu provedene adekvatne procjene društvenih troškova i koristi.

Zbog toga je Vlada RH Saboru uputila prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poduzetničkoj infrastrukturi RH¹⁷, koji će povećati transparentnost i odgovornost pri provedbi ovog vida intervencija. Zakon je u veljači 2018. prošao raspravu u Saborskim odborima te se očekuje njegovo donošenje. Zakon na tragu preporuka Državne revizije uvodi nultu stopu tolerancije prema netransparentnom djelovanju ustanova poduzetničke infrastrukture, preciznije propisuje kriterije

Manji dio zona posluje dovoljno uredno da može aplicirati za EU sredstva što je potaknulo MINGO na izradu prijedloga izmjena i dopuna Zakona o poduzetničkoj infrastrukturi

¹⁶ Podatak iz prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o unapređenju poduzetničke infrastrukture.

¹⁷ Sabor RH, Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o unapređenju poduzetničke infrastrukture, prvo čitanje, P.Z. br. 259 - predlagateljica: Vlada Republike Hrvatske, pristupljeno [11.04.2018.] i dostupno na poveznici <http://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona0179>

uspješnosti u pogledu utjecaja na razvoj društva te dvanaest slobodnih zona uvodi u okvire regulirane poduzetničke infrastrukture.

Potporne poduzetničke institucije

Kvaliteta ovog vida intervencije zavisi o kvaliteti rada potpornih poduzetničkih institucija. U RH postoji 169 ustanova, organizacija i tvrtki koje se smatraju Potpornim poduzetničkim institucijama, od čega je njih 145 odnosno 86% objavljeno u Registru pri MINGO. Institucije su razvrstane u **7 kategorija** prema kriterijima propisanim Zakonom o poduzetničkoj infrastrukturi:¹⁸

Tablica 3. Broj pravnih osoba koje čine Poduzetničku infrastrukturu RH u Registru pri MINGO

	Ustanove PI RH	Registar infrastrukture poduzetničke	
	Aktivne	Objavljene	Reg. neobjavljene*
2017.			
Razvojne agencije	62	60	2
Poduzetnički centri	35	28	7
Poslovni inkubatori	54	45	9
Poduzetnički akceleratori	6	3	3
Poslovni parkovi	1	1	0
Znanstveno tehnološki parkovi	3	3	0
Centri kompetencija	8	5	3
Poduzetničke potporne institucije - PPI	169	145	24

Izvor: MINGO

Registar ne predstavlja potpun prikaz institucija koje se trebaju smatrati potpornim institucijama poduzetništvu. Osim spomenutih 12 slobodnih zona u tu kategoriju u

¹⁸ **Osnivači i upravitelji poduzetničkih potpornih ustanova, organizacija i tvrtki su:** pojedinačne **pravne osobe** ili **konzorcij** sastavljen od pravnih subjekata, RH samostalno ili u suradnji s JLP(R)S ili drugim pravnim osobama, JLP(R)S, visokim učilištima, znanstvenim instituta i znanstvenima organizacijama, strukovnim i drugim udrugama/pravnim osobama koje unapređuju razvoj poduzetničke infrastrukture i/ili se bave i/ili promoviraju istraživanje, inovacije i tehnološki razvoj u poslovnom sektoru.

širem smislu spadaju još i HAMAG-BICRO, HBOR, Zavod za intelektualno vlasništvo, Inovacijski centar Nikola Tesla (projekt FER-a), HGK i obrtnička komora te nepoznat broj privatnih institucija, udruga i co-working centara (npr. privatni projekt HUB385) koje se bave aktivnostima inkubacije i akceleracije poduzetničkih poduhvata.

U nedostatku dubinskih analiza na temelju adekvatnih metodologija, može se zaključiti da je opisani sustav operativnih potpora poduzetništvu opterećen s tri glavne mane: (1) pretjerana (izravna i neizravna) usmjerenost ka ulaganjima u nekretninsku infrastrukturu umjesto ulaganja u informacijsku infrastrukturu, podjelu znanja, ljude i druge oblike razvoja poduzetništva, (2) velika prostorna i organizacijska difuzija zbog čega nije moguće očekivati čvršću vertikalnu integraciju s drugim vladinim politikama (regionalnom, industrijskom) i horizontalnu integraciju samih institucija poduzetničke infrastrukture i (3) disperzija djelatnosti i fokus na industriju umjesto nove tehnologije i druge dugoročne razvojne ciljeve.

Na primjer, većina spomenutih ustanova, organizacija i tvrtki poslovne infrastrukture se u kolokvijalnom govoru se povezuje sa startupima, iako je u RH udio startupa u novoosnovanim mladim tvrtkama u apsolutnim brojevima vrlo mali. Temeljna razlika između nove male tvrtke i startupa je u poslovnoj ambiciji i poslovnom modelu. Startup je tvrtka koja je od samog početka projektirana za rizike ekstremno brzog rasta radi ekspanzije na svjetskom tržištu uz primjenu digitalnih tehnologija poslovanja i inovacija. Nakon početne startup faze prelazi se u scaleup, što znači da startup prelazi kritični razvojni prag i postaje etabliran na novim tržištima. Nakon toga prelazi u sporiji tempo rasta u kojem se pretvara u klasično multinacionalno poduzeća. Prema najpotpunijem recentnom istraživanju hrvatskog Startup ekosustava koje su proveli EIT Digital i ABC Grupa¹⁹ **hrvatsko podrijetlo danas ima oko 300 startupa i scaleupa**. Procjenjuje se da se svake godine u Hrvatskoj pokreće 80 do 100 startupa, od kojih 90 do 95% propada u prve tri godine. Od 5-10% uspješnih startupa koji prežive, oko 50% se pivotira u smjeru mlade lokalne tvrtke a drugih 50% se razvija u scaleup tvrtke (primjeri su Rimac automobili, Infobip, Oradian, Agrivi, Nanobit, itd.). Paradoks hrvatskog sustava poticanja i razvoja poduzetništva je da su se uspješni primjeri u pravilu razvijali izvan državnog modela poticanja poduzetničke infrastrukture. Štoviše, u nedostatku dubinskih istraživanja može se postaviti hipoteza da aktualni sustav potiče mlade tvrtke koje su ili inertne ili su primarno orijentirane na korištenje državnih potpora.

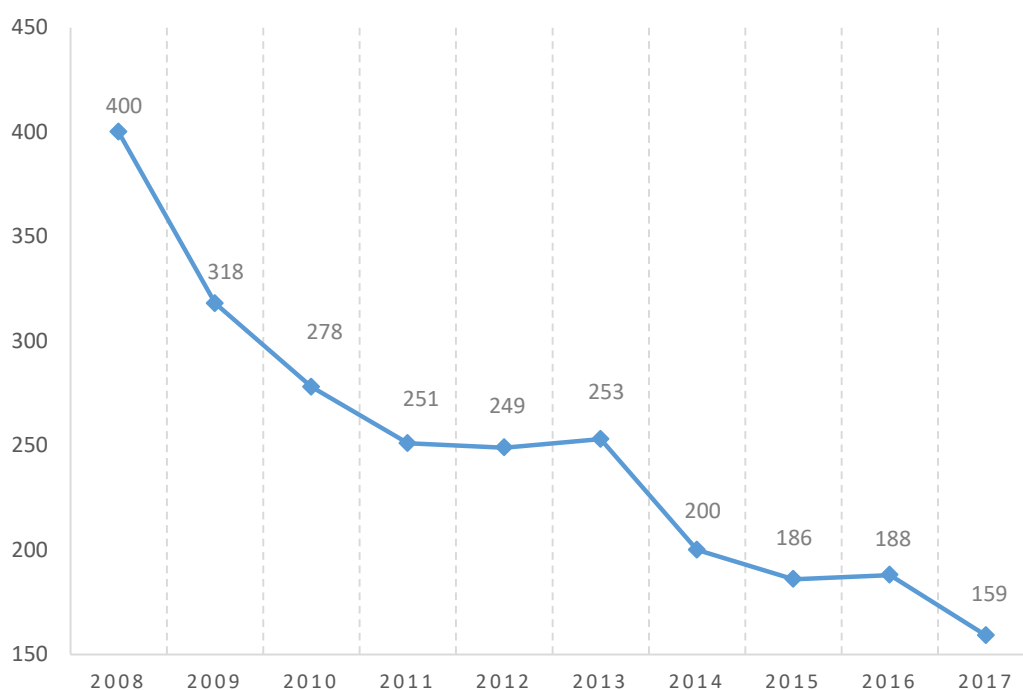
Najveća slabost postojeće poduzetničke infrastrukture je da je ona prvenstveno orijentirana na stvaranje materijalne umjesto nematerijalne imovine – patenata, franšiznih poslovnih modela i drugih oblika prava intelektualnog vlasništva - koje traži suvremena digitalna ekonomija. Ovo nije paušalna ocjena već je egzaktan rezultat koji se može dokazati na nekoliko načina. Mjerenja Svjetskog gospodarskog foruma u okviru izrade Globalnog indeksa konkurentnosti pokazala su da je Hrvatska 106. zemlja u svijetu prema kriteriju inovativnosti i zaostaje za gotovo svim zemljama jugoistočne Europe. Egzaktne mjere inovativnosti potvrđuju ovaj rezultat. Hrvatska je

Osim nerazmjernih koristi za sektor graditeljstva i nekretnina postojeći sustav je difuzan i nedovoljno čvrsto povezan s drugim politikama

¹⁹ SOUTH-EAST EUROPE STARTUP REPORT 2017, ABC Accelerator Group & EIT Digital, Ljubljana, Veljača 2018. dostupan na <https://abc-accelerator.com/see-report-2017/> [11.04.2018.]

u grupi zemalja koje su prema Europskom patentnom uredu²⁰ 2017. zabilježile pad broja registriranih patenata. Slika 13 potvrđuje a je riječ o dugoročnom trendu. S obzirom da se međunarodno usporedive mjere trebaju uzimati kao kriteriji uspjeha politika, i ovi podaci otvaraju pitanje je li javni novac koji je do sada utrošen na poticanje poduzetništva dobro utrošen.

Slika 13. Kretanje broja prijava nacionalnih patenata u Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo RH

Izvor: DZIV

ZAKLJUČNA RASPRAVA

U nedostatku cjelovitih cost-benefit analiza i analiza efikasnosti tržišta kredita nije moguće utvrditi odnose društvenih troškova i koristi postojećeg sustava poticaja. Tržište korporativnih kredita se oporavlja unatoč pauzi 2017. zbog krize u Agrokoru. Može se očekivati da će vrijednost novoodobrenih kredita 2018. opet prijeći 60 milijardi kuna uz relaksirane kreditne uvjete i relativno niske kamatne stope. 40%-50% volumena novih kredita odnosi se na kreditiranje MSP. Štoviše, u segmentu malih kredita do 2 milijuna kuna kriza u Agrokoru nije ostavila traga u podacima, što

²⁰ European Patent Office – „Annual Report 2017 - European patent filings“, dostupno na poveznici <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/annual-report/2017/download-centre.html> [11.04.2018.]

znači da je tržište efikasno u prepoznavanju prigoda ili sustav poticaja i subvencioniranja troškova rizika funkcionira dobro u tom segmentu.

Segment MSP je izrazito rizičan, što se potvrđuje kroz približno dva puta veće omjere loših kredita mikro i malih poduzećima od kredita u srednjem i velikom segmentu. Zbog toga garantni i kreditni programi zauzimaju sve veći značaj na tržištu, osobito otkad se u tu svrhu koriste sredstva EU. HBOR već sada sudjeluje u transakcijama s oko 6 milijardi kuna na godišnjoj razini uz pretežiti udjel financiranja MSP, dok je utjecaj HAMAG-BICRO vrijednosno manji, ali je fokusiran na specifične programe uz novi program razvoja portfeljnih jamstava.

Ostali programi poticaja koji uključuju razne sektorske i specifične programe te operativne intervencije putem poduzetničkih zona, inkubatora i sličnih inicijativa, doimaju se raspršeni. Teško je uvidjeti njihovu horizontalnu integriranost u cilju stvaranja sinergijskih učinaka. Ne vidi se niti vertikalna integriranost s drugim vladinim politikama (npr. regionalnom i industrijskom). Primjetan je veoma velik broj institucija poduzetničke infrastrukture što otvara pitanje upravljačkih kapaciteta i mogućnosti koordinacije politika u atomiziranom upravljačkom sustavu. Izmjene i dopune zakonodavnog okvira koje se nalaze u parlamentarnoj proceduri imaju za cilj otkloniti neke od uočenih nedostataka.

Od dosadašnjih programa nerazmjernu je korist imao sektor nekretnina i graditeljstvo jer su programi bili fokusirani na izgradnju i opremanje fizičke poduzetničke infrastrukture. Ulaganja u informatičku infrastrukturu, projekte digitalne nove ekonomije, u znanja, inovacije i stvaranje uvjeta za prelijevanje znanja bili su u drugom planu. Stoga ne čudi da ishodi ukazuju na neuspjeh u smislu transformacije poduzetništva u smjeru veće inovativnosti, primjene novih tehnologija i razvoja nematerijalnih imovina: Hrvatska stagnira na niskim položajima na međunarodnim ljestvicama inovativnosti, a broj prijavljenih patenata je i dalje u padu. Indikativno je da su najpoznatiji hrvatski startupi i scaleupi razvijeni izvan državne sheme poticaja.

Pitanje o adekvatnosti odnosa uloženo-dobiveno, kada je riječ o utrošku javnih sredstava za programe poticanja poduzetništva, posebno dobiva na važnosti u svjetlu slabog razvoja tržišta vlasničkog kapitala i potpune razdvojenosti shema državnih intervencija i ciklusa razvoja poduzeća. Dok utjecaj garantnih shema jača, vrlo malo ili ništa nije napravljeno na planu razvoja infrastrukture tržišta kapitala i financijskih posrednika koji su na tržištu opterećenom malim volumenom i informacijskim asimetrijama ograničeni u svom prirodnom razvoju.

Mikro-kreditiranje se razvija sporadično, bez jasne vizije poticaja razvitka tržišnih rješenja u tom segmentu. Mreže poslovnih anđela i ulaganja u ranoj razvojnoj fazi poduzeća prepušteni su spontanom razvitku. Venture capital do sada nije zaslužio posebnu pažnju kreatora politike, a private equity segment (fondovi za gospodarsku suradnju) nakon nekoliko godina poslovanja nije afirmiran kao dobro rješenje. «Veliki» segment (uvrštenja na burzu, IPO-ovi) razvoja tržišta kapitala ugušen je zbog pogrešne porezne politike (prerano uvođenje poreza na kapitalne dobitke i poreza na isplatu dividende), zaustavljanja privatizacija i nerazvijenih standarda korporativnog

upravljanja koji su kumovali stradanju manjinskih dioničara u slučaju krize u Agrokoru. Likvidnost i aktivnost tržišta kapitala nekoliko je puta manja nego pred deset godina. Razvoj na bazi novih tehnoloških rješenja odvija se spontano i sporo (nekoliko transakcija dokapitalizacije na platformi Funderbeam), a novi poslovni i institucionalni oblici koji nastaju na bazi blockchain tehnologije (ICO-ovi) do sada nisu izazvali poseban interes kreatora politike. I dalje su značajne informacijske asimetrije - nema inicijativa koje bi išle za većom dostupnošću financijskih i poslovnih podataka o brzo rastućim kompanijama - a jedina iznimka je nova kotacija Progress Zagrebačke burze.

Iskorake treba tražiti kroz usklađivanje strategije cjelovitog razvoja tržišta kapitala u svim njegovim segmentima s prirodnim potrebama financiranja rasta poduzeća u svim životnim fazama. Pri tome treba slijediti principe razvoja tržišta kroz izgradnju informacijske tržišne infrastrukture, poticanje posrednika, privatnih ulagača i pratećih rješenja koja će otklanjati informacijske asimetrije i tržišne neuspjehe koji se podjednako javljaju pri vlasničkom i dužničkom financiranju MSP.

LITERATURA

1. Agencija za investicije i konkurentnost, (2017): *Kratki vodič kroz Zakon o poticanju ulaganja*, URL: <http://www.aik-invest.hr/wp-content/uploads/2017/05/Kratki-vodič-kroz-Zakon-o-poticanju-ulaganja.pdf>, [05.04.2018.]
2. Arhivanalitika (2014): *Suočavaju li se dobra poduzeća u krizi s financijskim ograničenjima*. [HUB Analiza br. 50](#) [22.04.2018.]
3. Arhivanalitika (2015): *Prvi znaci oporavka malih i srednjih poduzeća: kako ojačati ulogu rizičnog kapitala*. [HUB Analiza br. 52](#) [22.04.2018.]
4. Arhivanalitika (2016): *Suočavaju li se dobra poduzeća u krizi s financijskim ograničenjima II*. [HUB Analiza br. 55](#) [22.04.2018.]
5. Arhivanalitika (2016): *Kredit, dug i gospodarski razvoj*. [HUB Analiza br. 57](#) [22.04.2018.]
6. Arhivanalitika (2017): *Banke i razvoj*. [HUB Analiza br. 58](#) [22.04.2018.]
7. Brkljača, I. (2017): *Doprinos korištenja EU fondova rastu do sada je bio gotovo ravan nuli*, URL: <https://arhivanalitika.hr/blog/doprinos-koristenja-eu-fondova-rastu-do-sada-je-bio-gotovo-ravan-nuli/#>, [27.03.2018.]
8. 16 Programa dodjele državnih potpora MSP; *Objavljeni su na stranicama Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta* <https://poduzetnistvo.gov.hr/> Dostupni su i na stranicama Ministarstva financija <http://www.mfin.hr/hr/ministarstvo-gospodarstva-poduzetnistva-i-obrta> te Središnjem državnom portalu <https://gov.hr/rezultati-pretrazivanja/26?pojam=Potpore> . [15.04.2018.]
9. Boris Lauc, „Tržište usluga za poticanje poduzetništva u Hrvatskoj“, Magistarski rad, Osijek 2004. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku; dostupno na <http://psp.efos.hr/DesktopModules/DistanceLearning/images/PSP/Repository/alumnipdf/BorisLauc.pdf> [11.04.2018.]
10. D. Širola, V. Iskra: *Analiza sustava poticanja poduzetništva na europskoj, hrvatskoj i lokalnoj razini* Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 2 (2014), No. 1, pp. 139-162, dostupno na poveznici <https://hrcak.srce.hr/file/190379> [15.04.2018.]
11. *Doing Business 2017: Equal Opportunity for All* (2017), The World Bank dostupno na poveznici <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017> [15.04.2018.]
12. Državni zavod za statistiku: *Patenti u RH 2011., 2012., 2013., 2014. 2015., 2016., 2017.* Priopćenja – dostupna online na poveznici https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/08-02-04_01_2018.htm
13. European Patent Office – „Annual Report 2017 - European patent filings“, dostupno na poveznici <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/annual-report/2017/download-centre.html> [11.04.2018.]
14. *Europski strukturni i investicijski fondovi*, URL: <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/certifikacijom-proizvoda-do-trzista/>, [05.04.2018.]
15. *Global Entrepreneurship Monitor – Global Report 2016/17* (2017). Global Entrepreneurship Research Association [15.04.2018.]
16. *Izješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti osnivanja i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona*, Državna revizija, 3.studeni 2014. godine,

- pristupljeno [11.04.2018.] i dostupno na poveznici <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2015/210%20sjednica%20Vlade/210%20-%207c.pdf> , (Izvešće VRH i Saboru RH)
17. Jedinostveni registar poduzetničke infrastrukture RH, dostupno na poveznici <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/poduzetnicka-infrastruktura/1842> , [11.04.2018.]
 18. Mario Antičić, „Potporne institucije i uloga JLS-a“ - Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta - Uprava za investicije, industriju i inovacije; prezentacija na „XXI Nacionalno savjetovanje o poduzetništvu i gospodarstvu“, Šibenik, svibanj 2017.
 19. Mihovil Barančić, „Investicije u hrvatske startupove 2016.“ dostupno na poveznici <http://zipzg.com/investicije-u-hrvatske-startup-timove-2016-infografika> [11.04.2018.]
 20. MINGO, Izvešće 2017. , pristupljeno 16.04.2018 i dostupno na poveznici <https://www.mingo.hr/public/documents/MINGO%202017%2021x21%20iPaper.pdf>
 21. MINGO: Objava od 14.07.2017. , „Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta dodijelilo 23 odluke o financiranju sukladno Pozivu na dostavu projektnih prijedloga 'Razvoj poslovne infrastrukture'“ i prezentacija, dostupne na poveznici <https://www.mingo.hr/page/ministarstvo-gospodarstva-poduzetnistva-i-obrta-dodijelilo-23-odluke-o-financiranju-sukladno-pozivu-na-dostavu-projektnih-prijedloga-razvoj-poslovne-i> [15.04.2018]
 22. Marović, M. (2012): Private equity i venture capital u Hrvatskoj i regiji: pusti snovi ili skriveni potencijali
 23. Naputak za izradu i način korištenja Jedinostvenog registra poduzetničke infrastrukture – JRPI Program dodjele državnih potpora za razvoj MSP u razdoblju 2014. – 2020., dostupno na poveznici <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/poduzetnicka-infrastruktura/1842> , [11.04.2018.]
 24. Sabor RH, Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o unapređenju poduzetničke infrastrukture, prvo čitanje, P.Z. br. 259 - predlagateljica: Vlada Republike Hrvatske, pristupljeno [11.04.2018.] i dostupno na poveznici <http://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona0179>
 25. Schwab, K. (ed) (2016). The Global Competitiveness Report 2016-2017, Geneva: World Economic Forum, dostupno na poveznici http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
 26. Slobodne zone – informacija na Središnjem portalu Državne uprave, pristupljeno [11.04.2018.] i dostupno na poveznici <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/slobodne-zone/1670>
 27. South-East Europe Startup Report 2017, ABC Accelerator Group & EIT Digital, Ljubljana, Veljača 2018. dostupan na <https://abc-accelerator.com/see-report-2017/> pristupljeno [11.04.2018.]
 28. Srhoj, S., B. Škrinjarić i S. Radas (2018): Bidding against the odds? The impact evaluation of grants for young micro and small firms during the recession. EIZ Working Paper 1802
 29. Statista: „Number of patent applications filed at the European Patent Office from Croatia from 2006 to 2016“ dostupno na poveznici

- <https://www.statista.com/statistics/411726/european-patent-applications-from-croatia/> s korekcijom prema podacima EPO za 2016. i 2017. godinu [14.04.2018.]
30. Strategija razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. – 2020., dostupno na poveznici https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_11_136_2926.html [15.04.2018.]
 31. Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? GEM HRVATSKA 2016, CEPOR dostupno na poveznici http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/04/GEM_brosura_2016_web.pdf
 32. Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture, dostupno na poveznici <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/poduzetnicka-infrastruktura/1842> , [11.04.2018.]
 33. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poticanju ulaganja, NN 25/2018
 34. Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva, NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16

DODATAK A: Prikaz odabranih HBOR-ovih programa namijenjenih MSP

	<u>START-UP</u>	<u>ŽENE PODUZETNICE</u>	<u>PODUZETNIŠTVO MLADIH</u>	<u>PRONALASCI</u>	<u>MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO</u>	<u>ESIF INVESTICIJSKI KREDITI ZA RAST I RAZVOJ</u>	<u>POLJOPRIVREDA</u>
Iznos kredita	- do 700 tisuća kuna (kreditiranje 100% vrijednosti investicije) - od 700 tisuća do 1,8 mil. kn (do 85% vrijednosti investicije)	do 700 tisuća kuna (kreditiranje 100% vrijednosti investicije)	do 700 tisuća kuna (kreditiranje 100% vrijednosti investicije)	do 700 tisuća kuna (kreditiranje 100% vrijednosti investicije)	do 8 milijuna kuna (kreditiranje 100% vrijednosti investicije)	do 3 milijuna eura (min. 100 tisuća EUR), a 10 milijuna eura za sektor turizma	do 3,5 milijuna kn (kreditiranje do 100% vrijednosti investicije)
Način kreditiranja	putem poslovnih banaka; izravno kreditiranje; model podjele rizika	putem poslovnih banaka; izravno kreditiranje; model podjele rizika	putem poslovnih banaka; izravno kreditiranje; model podjele rizika	putem poslovnih banaka; izravno kreditiranje; model podjele rizika	putem poslovnih banaka; izravno kreditiranje; model podjele rizika	putem poslovnih banaka; model podjele rizika	putem poslovnih banaka
Rok oplate	do 14 godina (početak do 3 godine, iznimno 5)	do 12 godina (početak do 2 godine, iznimno 5)	do 12 godina (početak do 2 godine, iznimno 5)	do 14 godina (početak do 3 godine)	do 12 godina, iznimno 17 (početak do 3 godine, iznimno 5)	do 12 godina (početak do 2 godine), za sektor turizma do 17 godina (početak do 4 godine)	do 14 godina (početak do 3 godine)
Kamatna stopa	do 2%	do 2%	do 2%	2% (MSP koji su dokazali tržišnu konkurentnost) ili 4% (ostali)	2% (MSP koji su dokazali tržišnu konkurentnost i subjekti koji ulažu na područja posebne državne skrbi) ili 4% (ostali)	50% kredita odobrava se po kamatnoj stopi od 0%, 50% kredita po kamatnoj stopi koju utvrđuje poslovna banka	2% (MSP koji su dokazali tržišnu konkurentnost i subjekti koji ulažu na područja posebne državne skrbi) ili 4% (ostali)
Naknada	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	Bez naknade	0,5%

DODATAK B: Spisak programa i zakona

U RH u travnju 2018. godine postoji 16 Programa dodjela²¹ i 5 specijalističkih Zakona koji specifično reguliraju poticanje MSP različitim oblicima državnih potpora .

Aktualni Programi dodjele državnih potpora RH namijenjeni su:

1. [Za razvoj malog i srednjeg poduzetništva](#)
2. [Za razvoj poslovne infrastrukture](#)
3. [Za ulaganje u proizvodne tehnologije](#)
4. [Za kapitalna ulaganja u zadržavanje i povećanje broja radnika](#)
5. [Za povećanje inovativnosti malog i srednjeg poduzetništva](#)
6. [Za povećanje razvoja novih proizvoda i usluga koji proizlaze iz aktivnosti istraživanja i razvoja](#)
7. [Za rast i razvoj malih i srednjih poduzetnika](#)
8. [Za internacionalizaciju poslovanja](#)
9. [Za pružanje visokokvalitetnih usluga putem inovacijskih vaučera-a](#)
10. [Za inovacije novo-osnovanih malih i srednjih poduzetnika](#)
11. [Za razvoj Centara kompetencija](#)
12. [Za podršku MSP u turizmu](#)
13. [Za konkurentnost i učinkovitost MSP u područjima sa razvojnim posebnostima uz korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija – IKT](#)
14. [Za uvođenje sustava upravljanja procesima i kvalitetom](#)
15. [Za ocjene sukladnosti i certificiranje proizvoda](#)
16. [Za ishođenje znakova kvalitete](#)

²¹ Objavljeni su na stranicama Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta <https://poduzetnistvo.gov.hr/> Dostupni su i na stranicama Ministarstva financija <http://www.mfin.hr/hr/ministarstvo-gospodarstva-poduzetnistva-i-obrta> te Središnjem državnom portalu <https://gov.hr/rezultati-pretrazivanja/26?pojam=Potpore> .

Specijalistički zakoni kojima su regulirane specifične teme državnih potpora poduzetništvu su:

1. [Zakon o državnim potporama](#) (NN 47/14 , 69/17)
2. [Zakon o poticanju malog gospodarstva](#) (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16)
3. [Zakon o poticanju ulaganja](#) (NN 102/15)
4. [Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture](#) (NN 93/13, 114/13, 41/14)
5. [Zakon o slobodnim zonama](#) (NN 44/96, 78/99, 127/00, 92/05, 85/08, 148/13)

Kada na web stranici Središnjeg državnog portala otvorite stranice **Registra poduzetničke infrastrukture**²², dolazi se do podatka da u RH 2018. postoji čak 346 ustanova, organizacija i tvrtki koje čine Poduzetničku infrastrukturu RH i koji se bave razvojem i poticanjem poduzetništva. U 2017. ih je bilo 322. Poduzetnička infrastruktura stvorena je s ciljem provede programa usmjerenih na razvoj poduzetništva u RH.

Njen uži Zakonodavni okvir čine **Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture**²³ i **Naputak za izradu i način korištenja Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture – JRPI**²⁴, kao i **Program dodjele državnih potpora za razvoj MSP u razdoblju 2014. – 2020.**²⁵ sa

²² Jedinstveni registar poduzetničke infrastrukture RH, dostupan je na poveznici <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/poduzetnicka-infrastruktura/1842>, [11.04.2018.]

²³ *Narodne novine, br. 93/13, 114/13 i 41/14*

²⁴ *Narodne novine, br. 123/13*

²⁵ *Objavljen na stranicama Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta <https://poduzetnistvo.gov.hr/> 19.02.2015., s dopunama i izmjenama 15.01.2016. te 12.01.2017. Dostupan je i na Središnjem državnom portalu te stranicama Ministarstva financija.*

izmjenama i dopunama, te Program dodjele državnih potpora za razvoj poslovne infrastrukture u razdoblju 2014. – 2020.²⁶ s izmjenama i dopunama.

Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture regulira sljedeće teme:

1. **Definiciju - pojam, vrste i kategorizaciju** poduzetničkih zona (PZ) i poduzetničkih potpornih institucija (PPI)
2. **Ustrojavanje** Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture (JRPI-a)
3. **Preduvjete** koje treba ispuniti u cilju dobivanja potpora za unapređenje poduzetničke infrastrukture
4. **Sustav potpora** za infrastrukturno opremanje PZ povezan s intenzitetom aktivnosti unutar pojedine PZ
5. **Sustav poticaja** za PPI radi unapređenja aktivnosti i umrežavanje PPI i jačanje konkurentnosti poduzetnika
6. **Raspolaganje zemljištem** u vlasništvu RH za izgradnju / proširenje PZ

Naputak za izradu i način korištenja Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture – JRPI propisuje kategorije podataka koji se prate, dostavu podataka, način prijave u JRPI, način i uvjete korištenja JRPI-a.

Na prvi pogled reklo bi se da je sustav uređen u sklopu suvislog zakonodavnog okvira koji je uspostavljen tijekom pred-pristupnog procesa i nakon ulaska RH u EU 2013. godine.

Osnivači i upravitelji ustanova Poduzetničke infrastrukture u RH su većinom Jedinice lokalne, područne i regionalne samouprave – JLPRS – odnosno općine, gradovi i županije. Uloga Poduzetničke infrastrukture je prije sve kreiranje i provedba lokalnih, područnih i regionalnih **programa usmjerenih na razvoj poduzetništva** – u skladu sa strateškim planovima razvoja kroz stvaranje **poticajnog poduzetničkog okruženja**.

²⁶ Objavljen na stranicama Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta <https://poduzetnistvo.gov.hr/> 19.02.2015., s dopunama i izmjenama 15.01.2016. te 12.01.2017. Dostupan je i na Središnjem državnom portalu te stranicama Ministarstva financija.

DODATAK C: Poduzetničke zone predviđene prostornim planovima u RH – broj i površina u hektarima

Redni broj	Županija	Broj poduzetničkih zona	Ukupna površina poduzetničkih zona	Zemljište koje nije stečeno		Zemljište u vlasništvu jedinice lokalne samouprave
				Zemljište u vlasništvu privatnih osoba	Zemljište u vlasništvu Republike Hrvatske	
	1	2	3 (4+5+6)	4	5	6
1.	Zagrebačka	96	4 437,74	3 390,72	554,38	492,64
2.	Krapinsko-zagorska	61	1 413,50	1 250,80	7,83	154,87
3.	Sisačko-moslavačka	45	1 187,26	306,97	264,25	616,04
4.	Karlovačka	43	601,96	310,06	79,37	212,53
5.	Varaždinska	57	1 400,27	767,66	100,11	532,50
6.	Koprivničko-križevačka	64	1 322,72	750,09	177,79	394,84
7.	Bjelovarsko-bilogorska	41	638,79	314,20	58,96	265,63
8.	Primorsko-goranska	81	1 424,42	610,20	123,44	690,78
9.	Ličko-senjska	41	1 158,37	488,38	508,67	161,32
10.	Virovitičko-podravska	34	618,01	81,38	59,98	476,65
11.	Požeško-slavonska	30	486,19	272,01	49,22	164,96
12.	Brodsko-posavska	52	1 556,86	470,79	392,20	693,87
13.	Zadarska	90	2 503,90	339,69	1 047,63	1 116,58
14.	Osječko-baranjska	63	1 366,96	331,50	261,22	774,24
15.	Šibensko-kninska	56	1 433,77	245,53	774,48	413,76
16.	Vukovarsko-srijemska	56	2 133,34	300,92	1 252,11	580,31
17.	Splitsko-dalmatinska	166	3 374,48	715,83	1 641,97	1 016,68
18.	Istarska	105	1 544,14	879,41	224,12	440,61
19.	Dubrovačko-neretvanska	78	875,48	398,50	312,00	164,98
20.	Međimurska	49	811,29	429,10	90,53	291,66
Ukupno		1 308	30 289,45	12 653,74	7 980,26	9 655,45